

קורס "כתוב בעיתון"

אפריל, 2023

פרופ משה שר

נושא הגיליון הוא מהלכי
החקיקה של הקואליציה
והמאבק הציבורי שהם עוררו.

מוזמנים לקרוא, להגיב, ולהמליץ
לחברים

תוכן עניינים :

3 משה שר, הקדמת המערכת
4 אופיר בנינו, הרפורמה השיפוטית
7 ירדן שריקי, מעמדו ותפקידו של בית המשפט
9 קטרין דסקל, מטרות הליכי החקיקה ותוכנה
12 קרן כהן, המהפכה המשפטית
14 שי בינר, העקרונות החשובים במחאה חברתית/ פוליטית כדי שתצליח
16 אמל טאהא, מהן מטרות תהליכי החקיקה ותכניה?
19 סופיה פולוטובסקיה, מתווה העם
21 איתי אזוב, מתווה העם של הנשיא
24 אימן סואעד, יחס ערביי ישראל לתהליכי החקיקה ולמחאה נגדה
26 אימאן סאלח, יחס ערביי ישראל ל"רפורמה המשפטית" ולמחאה
28 מירב ברויאר, המהפכה המשפטית של ממשלת נתניהו
33 סוזן הייב, יחס ערביי ישראל לתהליכי החקיקה ולמחאה נגדה
35 ספא שיבלי, למה מעט מערביי ישראל משתתפים במחאה נגד הרפורמה המשפטית?
36 ערן ברדוגו, האם יכולה להיות פשרה בין מובילי החקיקה למתנגדיה?
39 תמרה רוזינסקי ספורטה, השפעת המהפכה המשפטית על מערכת החינוך
41 משה שר, שעת האפס של ישראל

הקדמת המערכת

השיח החינוכי סביב הרפורמה המשפטית, בשפת הקואליציה, או "המהפכה המשטרית" בשפת מתנגדיה, מוגבל. מורים הפנימו במשך שנים את המסר שאל להם לשוחח בכתה עם תלמידיהם על סודיות פוליטיות.

השיח הפוליטי מטבעו מעורר מחלוקת ומורים ביקשו להימנע מאי הנעימות הכרוכה בכך. היו שביטאו חשש מפני תגובת תלמידים, הורים והממסד הבית ספרי לשיח מעין זה, שעלול לפגוע בהם. סיפורו של המורה, בוגר מכללת אורנים, אדם וורטה, שאיבד את מקום עבודתו כי נקט עמדה והעלה שאלה פוליטית ערכית בכתה (2014), העביר מסר ברור לכלל המורים בישראל – היהרו בדבריכם!

אולם מורים נדרשים לאומץ אזרחי. האם אפשרי חינוך בכלל וחינוך אזרחי בפרט, בלא שנקוט עמדה בשאלות היסוד של חיינו? חינוך שמסתתר מאחורי מסכה של תקינות הוא חינוך חיוור, אנמי, כצמח חסר שמש. כבר לפני אלפיים חמש מאות שנים קבע פריקלס, מנהיג אתונה הקלאסית שבחברה דמוקרטית אנו מצפים מהאזרח להיות אזרח פעיל, אכפתי, מעורב. זה מהותו של חינוך אזרחי. מורה לאזרחות שמסתיר את פניו אינו מורה לאזרחות.

ישראל עוברת בחודשים האחרונים דרמה מטלטלת, פוליטית וערכית, שאל לנו להתעלם ממנה. קורס "כתוב בעיתון", במסגרת החוג לאזרחות של מכללת אורנים, נוסד כדי לעודד את המורים העתידיים לאזרחות לנקוט עמדה בשאלות יסוד של חיינו ולשכלל את יכולתם להוביל שיח פוליטי בכתת הלימוד.

השיח הזה אינו קל. הוא מעלה דעות מנוגדות. חלק מהדברים הוא ביטוי "בוסר" של סטודנטים להוראה שמעולם לא נדרשו להתייחס בצורה מושכלת למציאות שסביבם. הגמגום הוא תחילת הדרך שלהם כמחנכים ומורים לאזרחות.

בשיח בגיליון הנוכחי. המשתתפים בחרו בעצמם את נושא כתיבתם. מעבר לתיקוני לשון וניסוח לא הופעלה כל צנזורה על הדברים. כל כותב ועמדתו, גם אם היא קשה כשאל למנחה של קורס זה. סטודנטית הדהדה כאן את דברי פורום 'קהלת', אחרים הצביעו דווקא על הסכנות שבמהלכי החקיקה, שדברי הפורום הם השראה להם. סטודנטים ערביים הסבירו מדוע נמנעים בד"כ ערבים לקחת חלק במחאה כנגד החקיקה, למרות שהיא עלולה לפגוע גם בהם. היו שהציגו את הסברם למתווה הנשיא לפשרה, ויש גם מי שהסביר מהם מאפייניה של מחאה מצליחה. התמונה המוצגת בגיליון זה מורכבת, אולם יש בה מסר אחד משותף: הביעו דעה! "אין למורים זכות שתיקה!"

הגיליון לא מייצג דעה ממסדית כלשהי, לא של החוג ולא של המכללה. הוא פרי מחשבתם האוטונומית של הכותבים, הזמנה לשיחה גלוית פנים בין משתתפי הקורס ובינם לבין כל קוראי הגיליון הזה.

תודה לעורכת הגיליון, ירדן שריקי, ותודה לכל הכותבים שהעזו לבטא דעה ולנקוט עמדה ולצאת מחביון התקינות הפוליטית.

בברכה

פרופסור משה שנר

מנחה הקורס

הרפורמה השיפוטית

מאת: אופיר בנינו

הרפורמה המשפטית שמנסה להעביר הממשלה הנוכחית שנויה במחלוקת וגורמת לפילוג רב בקרב תושבי ישראל. הרפורמה הנוכחית הוצגה על ידי שר המשפטים יריב לוין, כשבוע לאחר השבעת הממשלה. הרפורמה המשפטית כוללת ארבעה שינויים מרכזיים:

• הועדה למינוי שופטים:

כיום: הוועדה לבחירת שופטים כוללת בתוכה תשעה אנשים: נשיאת בית המשפט העליון ושני שופטים נוספים מבית המשפט העליון, שר המשפטים, נציג ממשלה, שני חברי כנסת (בד"כ אחד מהקואליציה והשני מהאופוזיציה) ושני חברי לשכת עורכי הדין.

מה מציעים: הרפורמה מציעה לאזן את משקלן של שלושת רשויות השלטון בוועדה, שבה ימשיכו לכהן תשעה חברים שיורכבו משלושה שרים, נשיא בית המשפט העליון ושני שופטים, שלושה חברי כנסת (יו"ר ועדת חוקה, נציג מהקואליציה ונציג מהאופוזיציה).

מטרה: שופטים יבחרו על ידי הממשלה, כלומר ברוב בוועדה לממשלה. בנוסף, שינוי הרכב הוועדה יגרום במהלך השנים להיווצרות מגוון רחב של שופטים, בשאיפה שייצגו טוב יותר את הדעות והקהלים השונים בישראל.

אני סבורה כי יש לבצע את השינוי בוועדה למינוי שופטים כיוון שהמצב הנוכחי יוצר אי שוויון מהותי כלומר עד היום יש שני שופטים מזרחיים ושופט אחד ערבי לעומת רוב מוחלט של שופטים ממוצא אשכנזי, משמע אין ייצוג אמיתי שמשקף את המרחב הציבורי הרחב.

• התערבות בית המשפט בחקיקה ופסקת ההתגברות:

כיום: פסילת חוקים – בית המשפט העליון יכול לפסול חוקים בהרכב של 3 שופטים בלבד ולא נדרש רוב מיוחד.

פסקת ההתגברות - בישראל קיימת כבר פסקת ההתגברות בחוק יסוד חופש העיסוק. לפי פסקת ההתגברות הזו, הכנסת יכולה להתגבר על פסיקות בג"ץ ברוב של 61.

חוקי יסוד - חוקי היסוד הם החוקה של מדינת ישראל ולכן כאשר בית המשפט פסל חוקים הוא עשה זאת כי הם עמדו בסתירה לחוקי היסוד.

מה מציעים: פסילת חוקים - התוכנית מאפשרת לבית המשפט העליון לפסול חוקים רגילים העומדים בסתירה לחוקי יסוד.

פסקת ההתגברות- ברוב של 61 חברי כנסת הכנסת תוכל לשוב ולחוקק חוק שנפסל בבית המשפט העליון.

חוקי יסוד - בית המשפט העליון לא יוכל לדון בחוקי יסוד מתוקף היותם חלק מהחוקה.

מטרה: למנוע מבית המשפט לבטל חוקים ולדון בחוקי יסוד המשמשים כ"תחליף" לחוקה.

הרפורמה החוקתית מתייחסת לכך שבג"ץ לא יוכל לפסול או להעביר ביקורת על חוקי יסוד, אני סבורה כי אכן צריך להגביל את כוחו של בג"ץ ולמנוע ממנו לפסול חוקי יסוד כיוון שהם הבסיס המינימלי לחוקים במדינתנו לאור כך שבמדינתנו לא הצליחו לגבש חוקה וחוקי היסוד הם אלו המשמשים כמעין חוקה, לעומת זאת אני סבורה כי אכן צריך להיות בכוחו של בג"ץ להעביר ביקורת ולדון בחוקי יסוד.

- **עילת הסבירות:**

כיום: עילת הסבירות משמשת ככלי לביקורת שיפוטית של בית המשפט על החלטות מנהליות של הממשלה ולא על חוקים.

מה מציעים: הרפורמה קובעת כי תבוטל עילת הסבירות על החלטות של נבחר ציבור והיא תחול אך ורק על דרג לא בכיר, כמו כן השופטים לא יוכלו להתערב במינויים והחלטות של נבחר ציבור על בסיס "חוסר סבירות".

מטרה: למנוע מבית משפט לפסוק כנגד החלטות הממשלה תוך שימוש בעילת הסבירות.

אני סבורה כי אין לעשות כל שינוי לגבי עילת הסבירות כלומר יש להשאיר בידי בית המשפט העליון את הכוח לפסול חוקים או מינויים של שרים בממשלה על בסיס עילת הסבירות ומתוך כך לבקר את הצעות הממשלה.

- **מינוי היועצים המשפטיים:**

כיום: הייעוץ המשפטי לרוב מתנגד לחקיקה מסוימת או למהלך של הממשלה ועל פי רוב התקבע שמניעה משפטית מונעת מהלך.

מה מציעים: חוות הדעת של היועמ"ש ושל יועצים משפטיים במשרדי ממשלה לא תקבע את המצב החוקי ולא תחייב את הממשלה ואת השרים, אלא תישאר אך ורק כחוות דעת משפטית של היועץ.

מטרה: שינוי המצב הנוכחי כיום שבו היועמ"ש הוא ראש התביעה, גם מייעץ לממשלה וגם יכול להמליץ על פתיחה בחקירה או הגשת כתב אישום, מגמות סותרות.

אני סבורה כי יש להגדיר באופן מאוד ברור כי שמו כן הוא כלומר תפקידו של היועמ"ש הוא אך ורק לייעץ וחוות דעתו לא מחייבת, משמע להשאיר את תפקידם של יועצי בית המשפט העליון כשומרי הסף אך לרסן את כוחם שהתפתח במהלך השנים.

בנוגע לרפורמה המשפטית ישנם חילוקי דעות עמוקים כשהשאלה המרכזית המרחפת מעליהם היא האם מטרות החקיקה הם אישיות או דווקא עקרוניות. יש הסוברים כי המטרות הנסותרות לרפורמה זו היא שהממשלה מנסה להעביר חוקים בתחום המשפט על מנת להיטיב עם ראשיה כלומר היא יוצרת תשתית נוחה יותר לראש הממשלה בנימין נתניהו להינצל מכל מיני הכרעות שבית המשפט עלול להחליט בתיקים המשפטיים בו הוא מואשם, בנוסף יש הסוברים כי מניע נוסף לשינויים המשמעותיים שמציעה הרפורמה היא מעין "נקמה" על החלטת בית המשפט לפסול את אריה דרעי מלכהן כשר שכן כל אלו הן לחלוטין מטרות אישיות לקיום הרפורמה. לעומת זאת יש הטוענים כי לרפורמה מטרות עקרוניות בלבד כלומר יש ציבור הסבור כי יש לעשות

שינויים במערכת המשפט כיוון שהיא לקחה תחת חסותה מגוון סמכויות במהלך השנים שמעולם לא ניתנו לה כחוק.

אני סבורה חייב להיעשות שינוי ברפורמה המשפטית הקיימת על מנת להגביל את כוחה של מערכת המשפט שלדעתי משייכת לעצמה יותר מדי סמכויות שמעצימות את כוחה לעומת כוחן של שתי הרשויות האחרות, אך חשוב להדגיש כי יש לעשות שינוי ברפורמה המשפטית שהוצעה לאחרונה על מנת שלא ייווצר מצב בו לרשות המבצעת ישנו כוח רב יותר משאר הרשויות. יתר על כן, אני סבורה כי הדרך הנכונה והטובה ביותר לצאת מהמצב הזה שאט אט מוביל למלחמת אחים הוא הידברות עמוקה ומכבדת משני הצדדים (הימין והשמאל) הן מצד הציבור והן מצד נציגנו בממשלה אשר תוכל להתחשב ובאמת להקשיב האחד לשני.

מעמדו ותפקידו של בית המשפט

מאת: ירדן שריקי

על פי "החלטת הררי" שהוחלטה על ידי חבר הכנסת יזהר הררי בכנסת הראשונה בה קבעה הכנסת כי לא תחוקק חוקה למדינת ישראל בזמן אחד אלא היא תיכתב בפרקים בשם "חוקי יסוד" שלבסוף יאוגדו לחוקה של המדינה – רק מי חשב שהדבר ייקח 70 שנה?! בהיעדר חוקה זכויות האדם נתונות בסכנת פגיעה אולם הדבר לא מנע מבית המשפט לפעול להגנתן.

מעמד החוקה גבוהה ממעמד חוקי היסוד במדינה "בקלות בלתי נסבלת", יכולה הכנסת לתקן את חוקי היסוד, לבטלם או לחוקק חוק יסוד חדשים [...] לא נדרש רוב מיוחד למעט חוקי יסוד ספורים ששוריינו ברוב של חברי כנסת: רוב שכל קואליציה משיגה בנקל. זהו מצב בלתי נסבל ויחודי בעולם הדמוקרטי מודרני" (דותן, 2010)

בית המשפט מצא את הכלים הנדרשים על מנת להגן על זכויות האדם בהיעדר חוקה: הכרה בזכויות האדם ובמעמדן החוקתי על אף שלא עוגנו בחוקה, הצדקה מפורשת לפגיעה בזכויות האדם והגנה עליהם (דותן, 2010). בשנת 1992 – המהפכה החוקתית חוקק בית המשפט שני חוקי יסוד: חופש העיסוק וכבוד האדם וחירותו (גביון, 1992). בכך קבע בית המשפט שלזכויות האדם מעמד חוקתי על אף שלא עוגנו בחוקה ש"זכות יסוד אינה ניתנת לשלילה או הגבלה" (ספיר, 2010). "בית המשפט רואה עצמו מוסמך לבחון את שיקול הדעת של השלטון כשהשתמש בסמכויות שהוענקו לו בחוק" (דותן, 2010) ונטילת "עילת הסבירות אשר מכוחה פוסל בית המשפט במקרים מתאימים החלטות של רשויות השלטון שנפל בהם פגם מנהלי" פוגעת בכוח ועלולה לפגוע בזכויות האדם של כלל האזרחים (חיות, 2023).

מקום המדינה ועד למהפכה החוקתית בשנת 1992 התבסס בית המשפט על הגישה המטא-טקסטואלית ולפיה הרשות המחוקקת ביקרה את הרשות המבצעת וביטלה חוקים ותקנות על סמך עקרונות הדמוקרטיה וזכויות האדם אך לא על פי טקסט כתוב ורשמי. לעומת זאת, לאחר המהפכה החוקתית החל בית המשפט להתבסס על השיטה הטקסטואלית – חוקי יסוד רשמיים המתיימרים להיות החוקה. הטקסט מהווה מקור לסמכות עבור השופטים ומאפשר הפרדת רשויות מובהקת והטלת מגבלות על הרשויות במטרה ליצור איזון ולוודא שאף רשות לא תצבור כוח ובכך תשתמש בו לרעה (דותן, 1992).

לרוב המדינות בעולם מתקיימת היררכיה דומה: בראש ההיררכיה החוקה, מתחתיה החוקים של הרשות המחוקקת – הכנסת, תקנות ובסוף ההיררכיה הצווים. "נמוך לא יכול לסתור גבוהה, צו לא יכול להיות מנוגד לחוק או לחוקה [...]. אם נמוך סותר גבוהה אז הנמוך בטל" כשהנמוך סותר את החוק, האזרחים יכולים לגשת לבית המשפט בטענה "הנמוך סותר את הגבוהה [...]. החוק לא חוקתי". הכוח של הכנסת מוגבל, הוא לא יכול לחוקק חוקים כנגד החוקה ועל כך מפקח בית המשפט ולכן בית המשפט לא נמצא בהיררכיה הזו אלא הוא מפקח עליה. בית המשפט מפקח על הכנסת ובמקרה הצורך מבטל את החוקים אשר מנוגדים לחוקה (נבות, 2023).

הביקורת השיפוטית שבה הרשות השופטת מבקרת את פעולותיהן של שתי הרשויות האחרות, הרשות המחוקקת והרשות המבצעת הכרחית לשמירה על הדמוקרטיה, הפרדת הרשויות והגנה על זכויות האדם. הביקורת על הרשות המחוקקת מתבטאת בפסילה של חוק או בדרישה לתיקונו

בנימוק שהוא בלתי חוקי, כלומר עומד בסתירה לחוקי היסוד. "מאז חקיקת חוק יסוד : כבוד האדם וחירותו בחודש מרץ 1992 ועד היום, במשך למעלה משלושים שנה, התערב בית המשפט העליון ב־21 חוקים או סעיפים" שיעור פסילת החוקים במדינות אחרות כמו קנדה וגרמניה עולה לאין שיעור על זה שבישראל ובית המשפט הוכיח "שהוא אכן נוהג בריסון ובאחריות ואינו עושה שימוש שלא לצורך בכלים אלה [...] ביקורת שיפוטית אפקטיבית ואחראית על פעולות הממשלה והכנסת, ובעשותה ממלאת תפקיד חשוב במערך האיזונים והבלמים בין הרשויות" (חיות, 2023).

מונטסקיה טען "כל אדם שיש לו כוח ישתמש בו לרעה" ולכן הפרדת הרשויות ושמירה על עקרונות הדמוקרטיה בארץ היא רלוונטית היום יותר מתמיד. "פסקת ההתגברות נותנת הכשר לכנסת, לחוקק באין מפריע חוקים אשר יפגעו בזכויות אלה. לכן טועה מי שחושב שפסקת ההתגברות "מתגברת" על בית המשפט. לאמיתו של דבר מדובר בהתגברות על זכויות אדם של כל פרט ופרט בחברה הישראלית" (חיות, 2023). שמירה על מנגנון הפרדת הרשויות והביקורת השיפוטית הכרחית על מנת לשמור על זכויות האדם – ללא תנאים אלו "בית המשפט יהיה נטול כלים למילוי תפקידו – לא יהיה ניתן להבטיח הגנה על זכויות באותם המקרים שבהם רשויות השלטון תפגענה בהן בחקיקה או בהחלטה מנהלית (חיות, 2023).

ההתנגדות לסמכויות אלו של בית המשפט היא בעיקר כיוון שבית המשפט אינו מוסד נבחר ואין זה ראוי לתת לבית המשפט סמכות לבטל חקיקה של הכנסת "הנבחרת על ידי הציבור ואזרחיה". כלומר, "לכלל היותר יש להעניק לו את הסמכות לבקר את חקיקת הכנסת" ולא לבטלה (כהן, 2018). בחירת השופטים היא תהליך מורכב, ארוך וקפדני ולמרות שאין השופטים נבחרים בבחירות כלומר הכרעת הרוב הוועדה למינוי שופטים "הוקמה על ידי הקואליציה והאופוזיציה בכנסת באותה עת, באשר לצורך להבטיח את אי תלותם ואת עצמאותם של שופטי ושופטות ישראל [...] חבר הכנסת, מנחם בגין, שהיה אז באופוזיציה, אמר במליאה – ואני מצטטת – "אנחנו באים להבטיח את אי תלותם של השופטים, ולשם כך עלינו להבטיח במידת האפשר את אי תלותם של ממניהם [...] הוועדה למינוי שופטים פועלת במתכונתה כבר 70 שנה [...] כי לבחור שופט לבית המשפט השלום או המחוזי נדרש רוב של חמישה מתוך תשעה חברי וועדה, וכדי לבחור שופט לבית המשפט העליון נדרש רוב מיוחד של שבעה מתוך תשעה" (חיות, 2023).

"כל הטוען כי הרוב שבחר את נציגיו לכנסת נתן להם בכך "צ'ק פתוח" לעשות את אשר עולה על רוחם, נושא את שם הדמוקרטיה לשווא. דמוקרטיה – פירושה חופש, גם שלטון אשר נתמך בידי רוב יכול לשלול את חופש האזרחים ולפגוע בזכויותיהם. מדינת ישראל נמצאת ברגע משבר שלא היה כמותו מאז קום המדינה, אישור הרפורמה החדשה תהיה בכייה לדורות (חיות, 2023).

מקורות:

גביזון, ר' (1992). המהפכה החוקתית – תיאור המציאות או נבואה המגשימה את עצמה? דותן, י' (2010). חוקה למדינת ישראל? – הדיאלוג הקונסטיטוציוני לאחר "המהפכה החוקתית" דותן, י' (1992). המהפכה החוקתית עבר, הווה ועתיד.

חיות, א' (2023). נאום אסם חיות, נשיאת בית המשפט העליון.

נבות, ס' (2023). רוצים באמת לתקן את מערכת המשפט? זה מה שצריך לעשות

<https://www.youtube.com/watch?v=DGER-3wDDkY>

מטרות תהליכי החקיקה ותכניה

מאת: קטרין דסקל

בבחירות האחרונות לכנסת ישראל נבחרה הכנסת ה-37 והיא בחרה את ראש הממשלה המכהן בנימין נתניהו. מאז כניסתה של הממשלה הנוכחית היא החלה להציג יוזמות חקיקה רבות, שעל פי המתנגדים נועדו להסיר את האיזונים ואת הבלמים שמציבים גבולות על הרשות המבצעת כאשר מטרת העל של יוזמות חקיקה אלו היא להגביל את העצמאות ויכולת הפיקוח של בית המשפט העליון. את המהלכים הללו מוביל שר המשפטים יריב לוין עבור הממשלה הנוכחית.

בתאריך 04/01/2023 הכריז לוין ביחד עם יו"ר וועדת החוקה ח"כ שמחה רוטמן על מהפכה משפטית על ידי שימוש בהצעות חוק פרטיות ולא בהצעות חוק ממשלתיות זאת כי הן עוברות דרך הייעוץ המשפטי של משרד המשפטים – מה שייקצר את זמן תהליך החקיקה.

תכניה של המהפכה המשפטית¹:

שינוי הרכב הוועדה למינוי שופטים: כיום בחירת שופטים נעשית על ידי וועדה שמונה 9 נציגים של מערכת המשפט והמערכת הפוליטית ונדרשת הסכמה של 7 מתוכם על מנת למנות שופט. כך למעשה ניתן להבטיח שיהיה איזון בין שיקולים מקצועיים לבין שיקולים פוליטיים. ח"כ רוטמן מציע כי יהיו 5 נציגים מתוך 9 מהממשלה כך שלממשלה יהיה רוב אוטומטי בוועדה. לוין מציע כי הוועדה תכלול 11 נציגים כאשר 7 יהיו מטעם הממשלה ושוב יהי רוב אוטומטי לממשלה.

ביטול הביקורת השיפוטית על חוקי יסוד: בעתיד, חוקי יסוד ירכיבו את החוקה של מדינת ישראל. חוק יסוד הוא מעל החוק הרגיל. הליך החקיקה של חוק יסוד לא שונה מהליך חקיקה של חוק רגיל ולכן ניתן בקלות לתקן חוק יסוד או לחוקק חדש כפי שנעשה הרבה במדינת ישראל. ההצעה של לוין ושל רוטמן היא לאסור על בג"ץ לבטל חוק יסוד.

צמצום הביקורת השיפוטית על חקיקה רגילה: בית משפט כיום יכול לבטל חוקים שפוגעים בזכויות אדם (חוק יסוד כבוד האדם וחירותו). רוטמן מציע כי רק הרכב מלא של העליון דהיינו 15 שופטים יוכל לדון בכך ורק ברוב של 12 שופטים ורק אם החוק סותר באופן מפורש חוק יסוד.

פסקת ההתגברות: לבית המשפט קמה הסמכות לפסול חוקים שפוגעים באופן לא מידתי בזכויות אדם. לוין מציע לחוקק את פסקת ההתגברות, כלומר, הכנסת יכולה לחוקק מחדש חוק שבג"ץ ביטל, וזאת ברוב של 61 ח"כים.

ביטול עילת הסבירות: נכון להיום, עילת הסבירות היא מחסום אחרון של האזרח בפני שלטון שמפעיל את סמכויותיו בשרירות ובהפליה ואז בתי המשפט מוסמכים לבטל החלטה של רשות מנהלית (שר, משרד ממשלתי, רשות מקומית ועוד). לוין מציע לבטל את עילת הסבירות, כך שבית המשפט לא יוכל לקבוע שהחלטה מנהלית היא לא סבירה.

מינוי יועצים משפטיים במשרדי הממשלה: הכון להיום, יועץ משפטי אינו משרת אמון אלא משרה מקצועית, והיועץ כפוף מקצועית ליועץ המשפטי לממשלה. לוין מציע היועץ המשפטי של המשרד

¹ האגודה לזכויות הציבור בישראל

יתמנה על ידי השר, כלומר משרתו תהיה משרת אמון וזאת על מנת לצמצם את סמכותם ואת יכולתם לפקח על מדיניות הממשלה.

שימוע ציבורי לשופטים: נכון להיום, שופטים נבחרים על-ידי ועדה שיושבים בה נציגי מערכת המשפט ונציגי המערכת הפוליטית, שבה יש רוב לאנשי המקצוע. לזין מציע שחלק מהליך בחירת השופטים לבית המשפט העליון יתקיים גם שימוע ציבורי למועמדות ולמועמדים בוועדת החוקה בכנסת.

מינוי נשיא לבית המשפט העליון: המצב כיום הוא ש עם פרישתו של נשיא בית המשפט העליון, מתמנה לנשיא השופט/ת בעלת/הוותק הרב ביותר המכהן/המכהנת בבית המשפט העליון. שיטת מינוי זו מבטיחה קריטריון ניטרלי בבחירת נשיא בית המשפט, שמבטיח גם ניסיון מקצועי רב. ההצעה של לזין היא שהשיטה הזו תבוטל ומינויו של נשיא בית המשפט העליון יתבצע ע"י הממשלה. הממשלה אף תוכל למנות לבית המשפט העליון נשיא חיצוני, שלא היה שופט שם כלל.

שינוי באופן חקיקתם של חוקי יסוד: המצב כיום הוא אין כיום בישראל חוק יסוד המסדיר את תחום החקיקה, והוא מוסדר בעיקר בתקנון הכנסת. הצעת חוק פרטית שלזין הגיש בעבר עולה, כי הכוונה היא להפוך את הליך החקיקה של חוק יסוד למורכב וקשה יותר.

ביטול חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו: חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו הוא החוק החשוב ביותר להגנה על זכויות אדם בישראל. זהו המסמך הקרוב ביותר למגילת זכויות אדם בישראל, ומכוחו מובטחות לכולנו הזכויות הכי בסיסיות – לחיים, לכבוד, לפרטיות, לקניין, לחירות, לחופש תנועה. במסגרת הצעתו של לזין היא לכלול סעיף שיקבע כי חוק יסוד שלא התקבל ברוב של 61 חברי כנסת יבוטל ויהפוך לחוק רגיל.

צמצום זכות העמידה בבג"ץ: כיום זכות העמידה בישראל היא רחבה, כך שאזרחים, עמותות ועותרים ציבוריים אחרים יכולים לעתור לבתי המשפט כשאינטרס ציבורי נפגע ע"י רשויות השלטון, גם אם הם לא נפגעו מכך באופן ישיר. הצעת הממשלה היא להגביל את זכות העמידה בבג"ץ כך שרק מי שנפגע באופן ישיר מהחלטה שלטונית יוכל לעתור נגדה.

פיצול תפקידו של היועץ המשפטי לממשלה ושינוי מעמד הייעוץ המשפטי לממשלה: כיום, היועץ המשפטי לממשלה אמון הן על הייעוץ המשפטי לממשלה על כל זרועותיה באמצעות היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה שכפופים אליו, והן על מערכת התביעה הכללית וייצוג המדינה בערכאות המשפטיות. הצעת הממשלה היא לפצל את תפקיד היועץ המשפטי לשלושה תפקידים שונים, בהתאם להצעות שונות שעל הפרק. ההצעה הבסיסית היא לפצל מהתפקיד את הפונקציות של ראש התביעה והמייצג בערכאות משפטיות.

השאלה הראשונה היא האם החקיקה הזו היא ראויה או שמא כפי שטוענים מתנגדיה היא הפיכה משטרית ולא פחות מזה?

המשפט שאני הולכת לומר הוא "שהכול בעיני המתבונן" ואני אסביר: בעיני הימין במדינה ובעיני בוחרי הימין, בג"צ היווה תמיד מכשול להעביר חוקים מסוימים מצד אחד ותמיד ביטל החלטות של הכנסת שלא היו ברוחו. על כך התשובה שלי נחלקת לשני חלקים כאמור. מבחינת הימין, לא מדובר בהפיכה משטרית אלא בעשיית צדק אל מול הגוף החזק שנקרא בג"צ. בעיני השמאל מדובר בהפיכה משטרית ולא פחות מזה כיוון שבעיניהם בג"צ הוא הגוף שמפקח על הכנסת ועל פעולותיה וכאשר יוגבל כוחו ולא תהיה לו יכולת פיקוח יהיה כאוס במדינה. ניתן להמשיל את טענות השמאל

ומתנגדי הרפורמה לעבריינות בקרב בני נוער עולים שכן כאשר הגיעו לארץ והשליטה והכוח שהיו בידי אב המשפחה נעלמו מהפערים של התרבות והחברה בישראל וכן החסך החומרי שאליו נקלעו, הילדים פנו לעבריינות.

השאלה השנייה היא האם המטרות של הממשלה הן אישיות או עקרוניות?

אני חושבת שאין לי תשובה חד משמעית לשאלה זו. בתחילה כאשר ראיתי את כל הבלגן סביב המהפכה המשפטית ייחסתי את הרצון לשינוי החוקים על מנת שיוכלו להחזיר את השר אריה דרעי לממשלה ושלא יוכלו להזיז את ראש הממשלה בנימין נתניהו מכיסאו.... פסקת ההתגברות וכו'. לאחר כתיבת שורות אלו יש דברים שאני מסכימה איתם ויש דברים שיש בהם היגיון מסוים. עם זאת כעת אני מבינה יותר מדוע קמה המחאה ומדוע היא מקבלת יותר ויותר גיבוי מיום ליום.

המהפכה המשפטית

מאת: קרן כהן

מערכת המשפט בישראל נוהגת ע"פ עיקרון הפרדת רשויות, כלומר היא בעלת מערכת משפט עצמאית אשר מושפעת מן המשפט המקובל, אך עם זאת היא בעלת מאפיינים ייחודיים משלה. לצד שיטת המשפט הישראלית מכיר הדין הישראלי במעמדו המיוחד של המשפט העברי שהוא מונח מודרני המשמש להגדרת מכלול התורה המשפטית המופיעה בהלכה היהודית ובמקורות עבריים בכלל. במדינת ישראל אין חוקה פורמלית וישנם חוקי יסוד שחקיקתם טרם הושלמה.

בישראל קיימות בעיות רבות במערכת המשפט, מאחר ועדיין אין פתרון מוחלט החליט יריב לוי בהשבעתו לתפקיד שר המשפטים לעשות שינוי במערכת המשפט (שינוי שעוד רצה לבצע לפני המון שנים).

יריב לוי מקדם את רעיון הרפורמה בסביבות 20 שנה. הוא למד משפטים והוסמך כעורך דין. הוא חווה את בתי משפט בחייו ובשנת 1999 הוא נבחר כיושב ראש לשכת עורכי הדין. יריב לוי מתאר את זה שהוא חווה את הדברים מקרוב והחליט שהגיע הזמן לעשות שינויים במערכת המשפט בישראל. מבחינתו יש במערכת חלקים שמחייבים שינוי, מערכת שבה ציבורים מסוימים בחברה הישראלית מודרים ממנה.

אחד הדברים הבולטים ברצון לשינויים במערכת המשפט זה 'נפטיזם' שבעצם הוא כינוי לנוהג של בעלי שררה להעדיף במינוי למשרות את קרובי משפחתם על פני אנשים אחרים. בישראל מבחינתו יש הרבה שופטים טובים ויש הרבה נקודות אור, אך עדיין יש צורך בשינוי. הוא מתאר את זה שיש שיטת מינויים של חבר מביא חבר ללא פרוטוקול ברור של דרך המינוי וללא מעקב יש ואמין, דבר אשר דורש שינוי.

יריב לוי רוצה שבית המשפט העליון לא יפסול חוקים שמעבירה הכנסת. מבחינתו הם לא קיבלו את הסמכות הזאת מעולם ואין שום סיבה שבמדינת ישראל, בשיטת בחירות דמוקרטית, ממשלה תרצה להעביר חוקים ויהיו להם בלמים ע"י בית משפט העליון, שבעצם לא נבחר על ידי הציבור. מבחינתו העמדות של השופטים בבית משפט העליון הן עמדות שיש להן פער מאוד עצום מהעמדות של אנשים רבים בציבור הישראלי.

יריב לוי שואל את השאלה האם היו שומרים ככה על בית המשפט בפני שינויים שהרוב המוחלט של השופטים הם מהציבור החרדי, שאלה זו באה מהמקום של להראות שצריך גיוון בבית משפט וכנראה שהציבור והשלטונות לא היו נותנים לזה יד ונשאלת השאלה האם זה נכון לקיים את השיטה הזו ככה? האם נכון שהם יחליטו החלטות ותהיה להם זכות וטו יותר ממה שיש לממשלה? הוא אומר שמי שיש לו יושרה צריך להבין שבית המשפט צריך להיות מגוון מבחינת האוכלוסייה בו ובית משפט שבו יש מקום לכולם.

בארה"ב השופטים בבית משפט העליון נבחרים ע"י הנשיא. הם מאושרים ע"י הסנט בהליך שכולו נעשה על ידי נבחר ציבור. בארה"ב שופטים נבחרים בדרך של בחירות ובהצבעה של האזרחים. מבחינתו עיקרון הפרדת הרשויות אומר שני דברים מאוד פשוטים: אחד זה שהשופטים לא בוחרים את עצמם אלה נבחר ציבור בוחרים אותם. הדבר השני הוא שברגע ששופט נבחר הוא עצמאי ולא

אפשרי להדיח אותו אלה רק בכוח של נבחרי הציבור, שזה בעצם האיזון הנכון שהם מנסים להביא בשינויים של מערכת המשפט בישראל.

יריב לוי מציין שהיו בשנים האחרונות שרי משפטים מאוד מגוונים; הוא מבקש את אותו גיוון בבית המשפט והתוצאה של השינוי תהיה מאוד מגוונת, אשר תיתן מענה לכלל האוכלוסייה, דבר שהוא מדגיש ללא סוף ברצון שלו לשינוי.

דעה אישית

לאחר ימים רבים של מחלוקת רבה במדינת ישראל ולאחר התבלטות רבה שלי בנושא של מערכת המשפט הגעתי להחלטה שכן צריך שינויים במערכת המשפט מכיוון שהמצב הנוכחי לא נותן ייצוג מלא לאוכלוסייה האזרחית בישראל שמגוונת בצורה מאוד נרחבת.

המצב במדינה מדאיג אותי מאוד. אני מתרשמת שזה מתחיל להיות "מלחמת אחים". אני חושבת בשום צורה שצריך להפוך את המאבק על הרכב בית המשפט ועצמאותו למלחמה בין דתיים, חילוניים, אשכנזים ומזרחים. אנחנו בשנת 2023; אנחנו מדינה שמוקפת באויבים שרוצים בהשמדתנו. אין שום סיבה שבעולם שנגיע למצב של שסע בעם שעלול להוביל למלחמה בנינו לבין עצמנו.

במדינת ישראל כיום בוועדה למינוי שופטים ישנו אי שוויון. אין אנו צריכים להתכחש למציאות זו. צריך שינוי כאן ועכשיו. השאלה האמיתית היא כיצד השינוי הזה צריך להתרחש בדרך שהיא נכונה ולא בדרך שיוצרת מחלוקות וגורמת לשסע וקרע בעם ישראל. אני מבינה את הצורך והרצון של יריב לוי שר המשפטים לבצע את המהפך. לאחר הנוכחות שלי בהרצאה במכללה של הפרופ' סוזי נבות למדתי שישנם תיקים במערכת המשפט שמנוהלים מספר שנים. זה חריג בעיני במיוחד לאור העובדה שלא חסרים שופטים. ההתנהלות בעיני בבית המשפט היא חריגה להפליא ואנו צריכים לדאוג שיהיה שינוי.

נוסף על כך אני חושבת שהשינוי צריך לקרות בדרך שהיא מטיבה. אני לא חושבת שצריך להיות רוב לרשות מסוימת, ויחד עם זאת לא הגיוני בעיני שהרכב בית המשפט העליון הנוכחי יש רק שני שופטים מזרחיים, שופט אחד ערבי, לעומת רוב של שופטים ממוצא אשכנזי. דבר זה אכן מהווה אי שוויון בדרך שלא מבטאת את הרבגוניות של ישראל.

אני רוצה לומר שבישראל הכל צריך להיות שחור או לבן. בעיני בסיפור הזה אין שחור או לבן ואין אמת מוחלטת. על נבחרי הציבור לעשות הכל על מנת לעשות שינוי במערכת המשפט אך שינוי שלא יגרום לממשלה להיות בעלת כוח מוחלט, שינוי שיובייל לאיזון ולתיקון ולא לשסע ומלחמה ועל כך מוטלת האחריות על נבחרי הציבור לעשות זאת בדרך נכונה.

עמדתו של יריב לוי:

<https://www.youtube.com/live/sRt9RGrDc7s?feature=share>

העקרונות החשובים במחאה חברתית/פוליטית כדי שתצלח

מאת: שי בינר

אדם אלמוני בשם "סרג'ה פופוביץ" היה אחראי באופן ישיר או עקיף להפלתם וגם לניצחונם של שישה משטרים דיקטטוריים באמצעות מחאה עממית. אותו אדם פעל עפ"י עקרונות מסוימים ובכולם הצליח.

אוטפור הייתה התנועה שהקים והובילה חלק ממחאות בעולם וגם את הרודן ששלט בסרביה עד שנת 2000 מילוסוביץ התנועה הצליחה להפיל. במהלך השנים ניסתה התנועה כל מיני דרכים שונות ומגוונות עד שצברו ניסיון והבנה לגביי העקרונות הנדרשים להצלחת מחאה עממית וזה בא לידי ביטוי בתכנון מדויק של המחאה שתוכנן ללא שפיכות דמים. עד היום קמו חמישה ארגוני מחאה ברחבי העולם שהשיגו הצלחה משמעותית בחילופי שלטון: המהפכה ב2003 בגרוזיה, המהפכה ב2004 באוקראינה שהחליפה את השלטון הפרו רוסי בשלטון פרו מערבי, המהפכה בלבנון שהובילה ליציאת הכוחות הסוריים ב2004 הפלת נשיא מצריים, בשנת 2011 חוסני מובארק, הפלת המשטר הדיקטטורי באיים המלדיביים ב2008. פופוביץ לימד את העקרונות להצלחת המחאה ומציין שניתן להשתמש גם במשטרים דמוקרטיים וגם במשטרים דיקטטוריים היות ולטענתו העקרונות זהים בכל מחאה ובכל משטר.

קיימים שלושה עקרונות להצלחת המחאה:

1. תכנון המחאה – עיקרון התכנון הינו אחד הדברים החשובים המכיל מס' תתי נושאים

- א. מטרה ברורה: רוב המחאות מונעות ע"י דבר שמפריע לציבור וכדי להצליח במחאה חייבת להיות מטרה ברורה ומוגדרת. אם המטרה לא ברורה או מוגדרת אנו מפספסים הזדמנויות במהלך המחאה בכדי להעצים את המחאה.
- ב. שיש מחאה בד"כ מדגישים את מה אנחנו לא רוצים... חשוב בהגדרת המטרה גם להגיד מה רוצים, מאבקים רבים מוגדרים על העיקרון של הנגד "השלילה" נגד גזענות, נגד כיבוש, נגד שחיתות, וזה מדגיש את הבעיה ולא את הפתרון, אבל אם נשים דגש על הפתרון לדוג' קידום סובלנות, יצירת הסכם מדיני, החלת שקיפות, אז באופן טבעי המאמצים מופנים ליצירת פתרון.
- ג. הכרת הכוחות במערכה, חשוב לזהות מי הם בעלי התפקידים מי הם אנשי המפתח שיש להם את היכולת והסמכות לבצע ולקבל החלטות נדרשות ולאחר מכן יש לזהות את נקודות התורפה והחוזקה כדי לתכנן את הצעדים ליצירת הלחץ, לדוג' במאבק הנכים שהיה ב2017, הנכים חסמו כבישים, הדבר הראשון שאנו אמורים לשאול מי באמת יכול להשפיע על קצבתם? מי יכול לקבל את ההחלטה להעלות את הקצבה? ואם החלטנו שמי שיכול זה רק שר האוצר/ראש הממשלה יש להפעיל לחץ עליהם ולא על גורמים אחרים. שאינם קשורים כמו משרד הרווחה או משטרת ישראל, כמו כן יש לבדוק את נקודות החוזק והתורפה של אנשים אלו.
- ד. במחאה חשובה היצירתיות זה לא רק לצאת לרחובות ולצעוק לחשוב יצירתי כיצד ניתן לגייס את ההמונים ע"י שימוש בכלים יצירתיים או אפילו בסוג של הומור.

2. **אי אלימות** – מחקר שנבדק ובחן 323 מחאות עממיות בין השנים 1900-2006 הוכיח מעל לכל ספק כי הסיכוי של מחאה בלתי אלימה להשיג את יעדה הינו גדול פי שתיים מזו של מחאה אלימה וזה נובע מכמה סיבות, ראשית מחאה מתבצעת פעמים רבות נגד השלטון ולכן פעולה אלימה נגד שלטון זו פעולה נגד החוזק שלו, לעומת נקודות החולשה של השלטון, שזה חולשת התמיכה הציבורית; ללא תמיכה ושת"פ מצד הציבור כל שלטון ייפול.

כמו כן הציבור על כל גווניו בד"כ אינו בעד אלימות ובמיוחד אם האלימות בלתי מוצדקת או לא לגיטימית בעיני חלק מהציבור ואז זה ייתן לשלטון לגיטימציה להפעיל כוח כנגדם. לכן, בכדי להצליח במחאה חשוב להשתדל כמה שניתן להימנע מכל פעולה או ביטוי שיש בו אלימות פיזית או מילולית ואם לא נמצאה פעולה כזו ראוי לשקול היטב את היתרונות מול החסרונות והנזק שייגרם.

3. **אחדות** – מחאה בד"כ מתמודדת מול כוחות חזקים ממנה משטרה, חוק, שלטון. אם מובילי המחאה והארגונים השונים לא יהיו מאוחדים יהיה להם קשה לגייס כמה שיותר תמיכה מהציבור. במחאת הנכים הובילו מספר ארגוני נכים שלא הסכימו על הדרך שבה תהיה המחאה וביקרו אחד את השני באופן ציבורי. לכן חשוב למנות גורם שכל הזמן יתווך ויגשר בין מחלוקות שעולות ביניהן.

המחאה הנוכחית

העובדה שהמחאות החברתיות בישראל לרוב אינן כוללות פגיעה או הרג, אינה מספיקה כדי להפוך אותן לבלתי אלימות. אני מתכוון לאלימות במובן העמוק יותר שלה. אומר בקצרה, מבלי להיכנס לדיון הפילוסופי, שברובדה העמוק אלימות הינה כל התבטאות הנובעת מאי ראיית האחר כפי שהוא באמת. הנה כמה דוגמאות להתבטאויות של אלימות שניתן להיתקל בהן במחאות בישראל:

חסימת כבישים היא פעולה אלימה היות והיא פוגעת בחפים מפשע, כמו כן קריאה לשוטרים פושעים ועבריינים זוהי סוג של אלימות היות והם מבצעים את עבודתם עפ"י הגדרת השלטון ואינם אשמים.

כל תקיפה מילולית או הכפשה של אדם גם אם הוא נציג ציבור היא אלימה ותגרום למחאה להיות בלתי לגיטימית בעיני חלק מהציבור.

מטרת המחאה אינה פריקת זעם. גם אם השלטונות פועלים בצורה מושחתת ולא מוסרית, תקיפה שלהם לא תביא שום תועלת וכן תזיק לגיטימיות של המחאה בציבור, חשוב לי לציין שאני מתכוון לאלימות איני מבקר או שופט אותם אלא רק מציין אבחנה לגבי מהותן וטוען שהם מזיקות להשגת המטרה.

אני מאמין שאם המחאות החברתיות בישראל יכולים לשפר את ההישגים זה רק אם יפעלו באופן מאורגן ויישמו את העקרונות שעל פיהם פעלו בעבר והצליחו, במחאות שונות בעולם.

מהן מטרות תהליכי החקיקה ותכניה? האם המטרות אישיות

או עקרוניות?

מאת: אמל טאהא

בפנינו מקרה רחב של מחלוקת בישראל, שעוררה כוונת הממשלה בראשות בנימין נתניהו ליישם את מה שהיא מכנה "רפורמות" במערכת המשפט, בעוד שבאופוזיציה מתארים זאת כניסיון "להפיכה לדיקטטורה". הממשלה מסתמכת על הרוב הפרלמנטרי שלה בניסיון להעביר תיקון לחוק הרשות השופטת, אולם האופוזיציה רואה בחקיקה זו ניסיון להחליש את יכולת הפיקוח של הרשות השופטת על הרשות המבצעת והמחוקקת.

החקיקה שמקדמת הממשלה כוללת 4 סעיפים, שלטענת האופוזיציה יובילו בסופו של דבר לריכוז הסמכות השיפוטית בידי הרשות המבצעת, שבתורה גם שולטת בסמכות המחוקקת מכוח הרוב הפרלמנטרי. ארבע ההוראות הן: הגבלת הביקורת השיפוטית על חקיקת הכנסת, פיקוח ממשלתי על מינויים של שופטים, ביטול התערבותו של בית המשפט העליון בצווי ביצוע (סעיף ביטול עקב מבחן סבירות), והמרת מינוי יועצים משפטיים במשרדים למינויים פוליטיים.

לא אכנס לממדים הפוליטיים הטמונים בחקיקת חוק מסוג זה, למרות חשיבותם, אלא לממדים המשפטיים החוקתיים הקובעים חוק יסוד המבטיח מעמד חוקתי ללאומיות היהודית ואת עקרון יהדותה של ישראל. המדינה, כרקע שעשוי לארגן שוב את הבניין החוקתי הישראלי, ובניסיון מהיר לשפוך אור על נושא שנראה שאנו מתלבטים רבות השנה. לכן, שופט העליון לשעבר של בית המשפט העליון, השופט בדימוס אהרון פארק, נראה חמור יותר בתגובתו להנחיות ממשלת ישראל. הוא השווה את הרפורמות שלדעתו יובילו לערעור בית המשפט העליון ל"תחילת סוף בית המקדש השלישי", ביטוי מקראי המתאר את פטירתה של ישראל.

בינתיים, התובע הכללי של ישראל לשעבר, מיכאל בן-יאיר, הזהיר כי ישראל תהפוך ל"דיקטטורה" הנשלטת על ידי "רוב פרלמנטרי רגיל", בדומה לכמה דמוקרטיה פוסט-סובייטיות במזרח אירופה. תוכנית הרפורמה של השר לוי סוללת את הדרך ל"פוליטיזציה של מערכת המשפט, לשדוד ממנה כלי פיקוח על הרשות המחוקקת והמבצעת, הגבלת בתי המשפט והסרת כלים משפטיים המאפשרים לשופטים להגן על חירויות וזכויות אדם", כך לפי הצהרותיה של הנשיאה של בית המשפט העליון, השופטת אסתר חיות, במהלך כנס "חברת עורכי הדין". הציבור בישראל לאחרונה.

כידוע, עד היום לא קיימת בישראל חוקה שלמה הכוללת את כל המפרקים הבסיסיים המסדירים את הגדרת המדינה ואת עקרונות היסוד שעליהם מבוססות סמכויותיה וסמכויותיה, או העוסקים בזכויות אדם, כמקובל במדינות העולם. המבנה החוקתי בישראל מנוהל על פי "חוקי יסוד", המוגדרים כפרקים שונים של החוקה הישראלית הרצויה, שחוקקה הכנסת בתפקידה המשכית של האספה המכוננת של החוקה על פי "תורת הכובע" שפורשה על ידי הכנסת. השופט בדימוס ונשיא בית המשפט העליון לשעבר, אהרן ברק, ככנסת משלבת בין היותה הרשות המחוקקת כאשר היא חוקקת חוקים רגילים לעיתים, לבין הרשות המכוננת המוסמכת לחוקק חוקי יסוד בעלי אופי חוקתי בזמנים אחרים.

על פי שיטה זו חוקקה הכנסת עד כה מספר חוקי יסוד המסדירים את עבודת הכנסת, הממשלה, בית המשפט העליון, מוסד נשיא המדינה ועוד. החשובים מבין חוקים אלו היו 'חוק יסוד כבוד האדם וחירותו' ו-'חוק יסוד חופש העבודה', אשר תוארו ע"י ביהמ"ש העליון בשנת 1992 כחוקים שחוללו מהפכה בשיטה והכניסו למבנה המשטר בישראל חוקתיות, שכן חוקים אלו הובחנו מחוקי יסוד אחרים בכך שפתחו את האפשרות של פסילת חוקים רגילים הסותרים את חוקי היסוד הללו, המעניקים לחוק היסוד "עמדה חוקתית מעל החוק", דהיינו, הוא גובר על החוק הרגיל במקרה שהוא סותר את מה שהוא קובע. הוא נתון לפסילה שיפוטית ולשינוי או פסילה לפעמים. מה אופי ה"רפורמות" שמבקשת ממשלת נתניהו במערכת המשפט? התוכנית, עליה הכריז שר המשפטים יריב לוין, קוראת לערער את בית המשפט העליון, לעקוף את החלטותיו ולהגביל את סמכויות הרשות השופטת, בתמורה לחיזוק מעמד וסמכויות הרשות המבצעת והמחוקקת (הממשלה והכנסת). (, דרך :

1. ביצוע שינויים קיצוניים במערכת המשפט שישפיעו על שיטת השלטון בישראל ועל שקיעתה של מה שמכונה "הדמוקרטיה", על החירויות האישיות והקולקטיביות של מיעוטים לאומיים וחברתיים ועל שלטון החוק, על ידי הגבלת סמכויות וסמכויות בית המשפט העליון.

2. מתן אפשרות לממשלה ולמפלגות לשלוט בוועדה לבחירת שופטים בבתי המשפט בישראל על ידי מינוי חברי הוועדה מקרב המפלגות והפוליטיקאים ומניעת השתתפות שופטים בחברותה.

3. הגבלת סמכויות היועץ המשפטי לממשלה, וכן היועצים השיפוטיים של המשרדים השונים, שכן השר מוסמך למנות או לפטר כל יועץ שיפוטית בתפקידו.

פרופסור סוזי נבות, סגנית נשיא "המכון הישראלי לדמוקרטיה", סבורה שבכך ישראל הולכת לקראת מערכת חד-רשותית, כלומר הרשות המבצעת השולטת ברשות המחוקקת (הכנסת), ולאחר מכן הרשות השופטת ופוגע בסמכויותיו.

נבות הסבירה כי הרפורמות הללו, אם יתקבלו, מאיימות לערער את מוסדות המדינה ואת קריסת שיטת הממשל הקיימת ולסלול את הדרך לשחיתות שלטונית ולפגיעה בזכויות האזרח. והמדינה תהפוך כאילו היא שייכת לשלטון.

היא סבורה כי נציגי מפלגות הקואליציה הממשלתיות בכנסת יעניקו לממשלה כוח בלתי מוגבל בכל התחומים ויחוקקו חוקים בהתאם לסדר היום של מפלגות אלו, בנוסף לביטול חוקים וחקיקה הסותרים זאת. היא גם מאמינה שמינויים והעסקה יתבססו על מערכות יחסים והשתייכות פוליטית ומפלגתית ולא על יכולות.

"הפריחה החוקתית" שהיא וללה תוארה בזמנו כ"המהפכה החוקתית" שהעלתה את קרנם של עקרונות דמוקרטיים מנקודת מבטה של מערכת המשפט, מה שהוביל בשנים האחרונות לחרדה בקרב הימין הקיצוני. מגזרים ישראלים ולהתנגשות עם הממסד השיפוטי ובית המשפט העליון בפרט, שהובילו (לפי חוגים יהודים באופוזיציה) נקטו בגישה ליברלית בפרשנותם.

בגלל הסתירה בין יהדות המדינה לדמוקרטיה שלה, מבחינת שמירה על עקרונות השוויון וההעדפה המתוקנת או הפחתת השפעת אופייה היהודי של המדינה על המבחן השיפוטי בסוגיות שונות.

איננו אומרים טענה זו נכונה לחלוטין, שכן מערכת המשפט עדיין פועלת בתוך קונצנזוס בינארי של "דמוקרטיה יהודית"; אולם מי שמתבונן במציאות המרחב שכופה "המהפכה החוקתית הבארוקית" סבור כי היא פינתה את הדרך לתמרון שיפוטי, על מנת לדרוש השגת שוויון ועליונות העיקרון הדמוקרטי על היהודי מציאות שבה מואפלים הפערים ואופייה של המדינה ומדיניותה הנובעים מהעדפת היהודים על פני הערבים. אפשר להצביע על הישגים חשובים בתחום זה.

היועץ המשפטי לממשלה לשעבר אביחי מנדלבליט, שהאשים את נתניהו בשחיתות, אמר בראיון ששודר ב-9 בפברואר 2023 בערוץ 12 כי השינויים שהממשלה מתכננת הם "לא רפורמה אלא מהפכה במערכת." מנדלבליט הוסיף: "משמעות הדבר היא ביטול עצמאותה של הרשות השופטת". יהיו אנשים שיש להם נאמנות אישית לשליט ולשר ולא תהיה נאמנות למדינה. זה הדבר הכי מסוכן שיכול לקרות."

השינויים המוצעים עוררו הפגנות שבועיות של עשרות אלפי ישראלים בתל אביב ובערים אחרות, כמו גם מחאות של עובדים במגזר ההייטק בישראל, המנוע המרכזי של הכלכלה, תלמידי אוניברסיטאות ותיכון וותיקים. כ-4,000 חברי סגל באוניברסיטאות חתמו על הצהרה המגנה את השינויים המתוכננים, ואמרו שהם יגרמו "מכה אנושה לדמוקרטיה הישראלית."

אז למרות הצורך הפוליטי של ישראל להגדיר את עצמה כמדינת היהודים, יש השלכות משפטיות או פחות חוקתיות שיגרמו מהליך אישור חוק יסוד הלאומיות היהודית האם תהליך זה יביא ל"מהפכה חוקתית חדשה!?"

התשובה לשאלה זו היא כן ולא בו-זמנית. אם נתכוון במהפכה החוקתית למה שתיאר השופט ברק במונחים של התוספת האיכותית לאפשרות להפעיל פיקוח שיפוטי ממשי על החלטות ממשלה וחוקים הסותרים את חוקי היסוד החוקתיים. אז נראה שאיננו נמצאים בתהליך של מהפכה חוקתית ממשית המלווה במנגנון ישיר למניעת כל סתירה ויהדותה של המדינה, אבל התשובה תהיה חיובית, אם נתבונן בבוס שבו חוק יסוד הלאומיות היהודית עלולה לגרום ב"רוח המערכת החוקתית", כי עקרון יהדות המדינה קיים ללא צורך בחוק יסוד וזה חל אפילו על החוקים שנחקקו בפרלמנט שאי אפשר להעביר אם הוא סותר את עקרון יהדות המדינה.

מתווה העם

מאת: סופיה פולטובסקיה

ב-15 למרץ בערב הופיע נשיא מדינת ישראל יצחק הרצוג עם נאומו והציג את מתווה העם המהווה מתווה פשרה בין הסיעות בנוגע לרפורמה המשפטית. במהלך נאומו הדגיש הנשיא כי רמת העימות שהצדדים הגיעו עליה והשנאה שצומחת בין המחנות וקבוצות בחברה הן הסכנה הממשית שעלולה אף להביא למלחמת אחים בחברה הישראלית. דבר זה הינו קו האדום שאסור בשום אופן להגיע אליו. זאת הסיבה העיקרית והכי חשובה לקריאה של הנשיא לדון ולכוון לפשרה. לטובת כך הוא מציאה מתווה האמור להוות בסיס לדיונים הללו.

מתווה זה התבסס על דברים, עמדות, אמונות וחששות של קשת אזרחים ופוליטיקאים רחבה שהרצוג נפגש ושוחח איתם במהלך העבודה על המתווה. הנשיא מדגיש בנאומו כי במהלך השיחות נראה לו עד כמה רחב מרחב ההסכמה. אותו המרחב ההסכמה שמצא כמשותף אצל כולם הוא מביא לידי ביטוי בתוך המתווה שלו.

תוכן המתווה משלב ומאזן בין עמדות שונות כך שאין בו צד מנצח או מפסיד. מצד אחד הוא מחזק את המשילות ומצד שני שומר על הביקורת השיפוטית יעילה שמכבדת את הרשויות הפוליטיות. כחלק ממהלך איזון זה לא תהיה ביקורת שיפוטית על חוקי היסוד ועל הליך החקיקה, עם זאת לבית משפט העיון ורק לו תהיה זכות לפסול את החוקים בתנאי שהדיון על כך התרחש בהרכב מורכב ורוב של שני שלישים מהשופטים הסכימו על כך. במקרים אלו של ביטול החוק לא תהיה לממשלה אפשרות לעקוף את ההחלטה בעצמאות פסקת ההתגברות מכיוון שפסקה זו לא נכללה בתוך הפשרה. בנוסף מתווה קורא לעצור חקיקה שפוגעת ביחסים בין הרשויות ולהקשות על התיקון ושינוי של חוקי היסוד ולצמצם באופן משמעותי את השימוש בעילת הסבירות ואף לבטלה במקרים מסוימים.

עניינים הנוספים המפורטים במתווה שעוררו דיונים רבים בציבור, בתקשורת ובסיעות הכנסת הם הרכב הוועדה למינוי שופטים, תהליך המינוי ותפקידו של יועץ המשפטי לממשלה. לפי המתווה הרכב הוועדה למינוי השופטים תשתנה, כאשר הרוב בתוך הוועדה יהיה אצל נבחרי הציבור. אומנם מינוי השופט תידרש הסכמה של יותר חברי ועדה מאשר כמות הפוליטיקאים בתוך הוועדה. עם זאת לא יהיה לשופטים בוועדה זכות ווטו על החלטתה. נוסף על כך תהיה בוועדה עיגון על ייצוג נשים וחברה הערבית, חיזוק האופוזיציה ודעת השופטים.

תפקיד יועץ המשפטי לממשלה יישאר בלתי תלוי ולא יקבע לפי מינויים פוליטיים. חוות דעת של היועצים תעוגן כחובה, אך לממשלה תהיה אפשרות לא לפעול לפי דברי היועצים.

דברים אלו פגשו מגוון דעות ותגובות שונות בציבור הישראלי. סיעת הקואליציה התנגדה למתווה. היא האשימה את הנשיא בחוסר הקשבה והתעלמות מוחלטת מבקשותיהם החשובות ואת האופוזיציה היא האשימה בחוסר השתתפות בדיונים וניסיונות להגיע לפשרה. מצידה האשימה סיעת האופוזיציה את מתנגדי המתווה והביע דעה שתואמת את עמדתם של מובילי המחאה. בכל אופן, תגובות אלו הסתפקו באמירות פוליטיות ללא תוכן מהותי כלשהו.

בקרב הציבור והתקשורת, כלכלנים רבים, שהביאו דאגות לגבי הנזקים שהרפורמה המשפטית עלולה לגרום לכלכלה, תמכו במתווה. עמדתם אף התחזקה בעקבות התייצבות ישראל חזרה בשוק

העולמי בזכות הצאת הפשרה האפשרית. שר המשפטים לשעבר גדעון סער אמר בראיון לגלי צהל שדרישת הרוב המיוחס לצורך פסילת חוקים שצוינה במתווה הינה נדירה מאוד ולא קיימת כמעט באף מדינה אחרת, לדבריו זהו היתרון הגדול לטובת הקואליציה והתנגדותם לכך אינה במקום.

המכון הישראלי לדמוקרטיה בירך גם הוא על המתווה, אומנם הסתייג מסעיף השינוי הרכב הוועדה למינוי שופטים, הרוב הנדרש למינוי ומחוסר צורך בהסכמת השופטים למינוי זה. כמו כן, המכון הסתייג מסעיף המצמצם את עילת הסבירות ומגביר את רוב הנדרש לפסילת חוקים. תגובה יותר חריפה הייתה מצד הכתב של עין השביעית, שטען, בדומה לסיעת הקואליציה, כי מתווה של הרצוג מנציח את מצב הקיים, אומנם בעיניו הבעיה היא לא בתוכן הנוגע לרפורמה המשפטית אלא בהשתתפות של ראש הממשלה בנימין נתניהו בדיונים על הרפורמה כולל גם דיונים על המתווה הפשרה. לטענתו מדובר בניגוד אינטרסים חריף עקב הליך משפטי פתוח נגד נתניהו ובקביעת המשילות הנצחית של ראש הממשלה עם כתבי האישום לא סגורים.

מעבר לדברים הפרקטיים לטובת הפשרה הרצוג מציאה פתרון ערכי ומהותי של הבעיה. לדבריו של מכון הישראלי לדמוקרטיה: "מנסה להפוך את המשבר הגדול לרגע חוקתי מכונן". הוא מציאה לעגן בחוק את הרכבת הוועדה ואת תהליך מינוי השופטים, את תהליך העברת התפקיד היועץ המשפטי ואת המנגנון ההפעלה של ביקורת שיפוטית. מעבר ואף חשוב יותר, קורא נשיא המדינה במתווה זה לשריין את חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוק הזכויות הפוליטיות הבסיסיות, לשים דגש בביקורת שיפוטית על ההגנה בזכויות שנגזרות מחוקים אלו, לעגן בחוק זכויות נוספות כמו שוויון, חופש הביטוי, הפגנה ודעה ובעצם להשלים בכך את מגילת הזכויות. במילים אחרות הרצוג קורא לממשלה ולכנסת לכונן חוקה שתסדיר אחד ולתמיד את החקיקה, שפיטה, משילות ואת היחסים ביניהם.

בעיניי זוהי גם החולשה וגם היתרון העיקרי של המתווה. מצד אחד מדובר בהענקת חוקה של ממש למדינת ישראל, המכילה בתוכה את מגילת זכויות רחבה יחסית, את ההוראות הברורות של פעילות הרשויות שונות ואת העקרונות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. דבר שחיקינו לו שבעים שנה. מצד שני, אף חוקה בפני עצמה לא מבטיחה קיום שלטון הדמוקרטי מיטבי. גם במדינות עם חוקות הכי יפות בהיסטוריה הסתתר מאחוריהן משטר דיקטטורי אלים ופוגע, לצורך העניין, בברית המועצות. בפועל מי ששומר על ההתאמה בין החוקה לבין החקיקה הרגילה הוא בית המשפט, לכן הוא חייב לשמור על אי-תלות בשלטון הקיים. אחרת, אם מינוי השופטים במדינה נהיה פוליטי, עלול בית המשפט לפעול לפי אינטרסים של השלטון ולאפשר חקיקה שאינה חוקתית. בהסתכלות על המתווה, מינוי השופטים שיכול לעבור ללא הסכמה של השופטים עלול להיות פוליטי. וזו באמת חולשה משמעותית.

עם זאת אני רואה במתווה הזה בסיס נכון ורואי לפשרה. קודם כל בגללה היותו מתווה לפשרה, שמגשרת ומאזנת לא רק בין הרשויות ובין הסיעות, אלא גם בין חצי הציבור בישראל. התהום שעליו מדבר הנשיא בנאום הוא גרוע מכל. שני המצבים, גם אי פתרון והמשך ההתלהמות וגם הפתרון בו חצי אחד של העם תנצח את החצי השני, יהיו הפסד גדול מאוד של החברה הישראלית וההשלכות של כך יכולות להיות חמורות. לכן אני חושבת, שעל שתי הסיעות לשים את האגו הפוליטי שלהן בצד לטובת הציבור, להסתכל על מתווה העם לא כפתרון, אלא כבסיס המקנה אפשרות לשיח ביניהן ולהתחיל לדון על הפשרה האפשרית.

"מתווה העם" של הנשיא - מה תוכנו?

מהן חולשותיו ומהן חוזקותיו? האם הוא בסיס נכון לפשרה?

מאת: איתי אזוב

בתאריך ה – 15/3/2023 נשיא המדינה יצחק בוגיי הרצוג פרסם את המתווה העונה לשם "מתווה העם" - המתווה זכה לציפייה רבה מימין ומשמאל ומטרתו לתת מענה לסיטואציה בה ישראל נמצא כיום. לפני שנצלול לתוכנו ומטרותיו של מסמך הנשיא, ארצה תחילה להדגיש את מילותיו של הנשיא בהקדמה למתווה ואת החשיבות ההיסטורית והסמלית שהוא רואה בהצגת המתווה.

על פי דברי הנשיא, מדינת ישראל עומדת בפני קרע עמוק בעם, קרע שלא היה פה מעולם "אני רוצה להגיד לכם משהו מהלב, ואני מקווה שהוא גם יכנס אל הלב: פגשתי בשבועות האלה אלפי אזרחים – בבית הנשיא ומחוצה לו. טובי בניה ובנותיה של מדינת ישראל. פטריוטים אמיתיים. מכל צידי המחלוקת הזאת. בחיים שלי, בחיים! בסיוטים הכי גרועים – לא חשבתי שאשמע מילים כאלה, גם אם זה ממיעוט קטן מאד של אנשים" (מתוך נאומו הרשמי של הנשיא ששודר לתחנות הטלוויזיה) הרטוריקה שהרצוג מזהיר מפניה היא רטוריקה של שני קצוות אשר נמצאים רגע לפני מפגש אלים ומפחיד בין קבוצות אוכלוסייה שלא מוכנות להתפשר ולנסות להגיע למכנה משותף. שתי אידיאולוגיות מנוגדות אשר קוראות לסדר מדיני חדש, הקרב הוא לא על הנכון והלא נכון, ולא בין דמוקרטיה לדיקטטורה, אלא בין אזרחים שרואים האחד את השני כאויבים. כאמור הרצוג בנאומו התייחס לפחד מאיבוד שליטה וקרב אחים במדינת ישראל.

מהי הרפורמה המוצעת:

הרפורמה כוללת חקיקה של סדרת חוקים וביניהם:

- פסקת ההתגברות – חקיקה לפיה הכנסת תוכל לבטל את פסילת חוקים בידי בג"ץ
- פסילת חוקי יסוד – בג"ץ לא יוכל לפסול חוקי יסוד, קביעת חוקים כחוקי יסוד יאפשרו מניעת התערבות של בג"ץ
- הרכב הוועדה לבחירת שופטים – שינוי הרכב הוועדה בדגש של רוב קואליציוני אוטומטי, אל מול מצב שבו אין לאף קבוצה בוועדה רוב אוטומטי
- "חוק דרעי 2" - ביהמ"ש לא יוכל לפסול מינויים של שרים
- חוק מניעת נבצרות של ראש הממשלה – יועמ"ש הממשלה לא יוכל להכריז על נבצרות ראש הממשלה, אלא במקרה של פגיעה פיזית או נפשית ובאישור רוב הממשלה והכנסת
- הכפפת המשטרה לדרג הפוליטי – חוק שמטרתו לייצר הכפפת של המפכ"ל אל השר, משמע השר זכאי להתוות את מדיניותו ואף להתערב בעבודת המשטרה.
- הכפפת מח"ש לדרג הפוליטי – המחלקה לחקירת שוטרים תהיה כפופה לשר המשפטים ובכך תהיה כפופה לדרג הפוליטי

- הרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים – הרחבת הסמכויות של בתי הדין הרבניים אל מעבר לדינים של נישואים וגירושין

אז מהו בעצם מתווה העם, אז כמו שצינתי קודם המתווה מטרתו לייצר מתווה אלטרנטיבי למצב הקיים כמו גם חלופה למתווה החקיקה של הקואליציה. שאיפתו היא לעצור את הליך החקיקה הקיים אשר עליו אמונה הכנסת, ולהתוות בסיס חדש להליכי חקיקה אשר משמרים במידה כלשהי את מבנה החוק הקיים, ולאפשר הליכי חקיקה מתונים יותר שמבטאים את רצונותיהם של קבוצות אוכלוסייה רחבות בעם.

המתווה נוגע בנקודות שונות ומנסה לייצר מענה להצעות החוק הקיימות קיום, והוא במקביל דורש גם תנאים מקדימים לקיומו. תנאים אלו קריטיים וחשובים, וביניהם דרישה לקיום הליך החקיקה המלא שמציג המתווה כמקשה אחת, מניעת קידום חקיקת חוקי יסוד חדשים במקביל לקידום המתווה, ומניעת קביעת הסדרים חדשים הנוגעים במערכת היחסים בין הרשויות השונות במהלך כהונתה של הכנסת ה-25.

- **בחירת שופטים** – וועדה למינוי שופטים תגדל מ 9 ל – 11, כשאר היא תמנע : 3 שרים, נשיא בית המשפט העליון, 2 שופטים, 3 חברי כנסת **1 קואליציה** 2 אופוזיציה, 2 נציגי ציבור. בחירת השופטים תעשה ברוב של 7 חברים, כאשר הם כוללים לפחות 4 נשים ונציג אחד של החברה הערבית.

- **חקיקת חוק יסוד: החקיקה** – דרישה לרוב של 61 חברי כנסת ב 3 קריאות, וחקיקה רביעית וסופית ברוב מוחלט של 2/3.

- **ביקורת שיפוטית** – הקטנת הודעה מ-15 שופטים ל-11, וביטול חקיקה יעשה ברוב של 2/3, אין ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד, גיבוש מתווה ייעודי מוסכם לשירות צבאי/לאומי/אזרחי שיעוגן כחוק יסוד חסין מביקורת שיפוטית.

- **עיגון זכויות** – הוספת זכויות לחוק הקיים כבוד האדם וחירותו הזכות לשוויון ואיסור הפליה; הזכות לחופש הביטוי, הדעה, ההפגנה והאספה, ובמקביל, יותנע מהלך חוקתי רחב בשיתוף ציבור בבית הנשיא לגיבוש והשלמה של מגילת זכויות יסוד מקיפה, בהסכמה רחבה.

- **עילת הסבירות** – עילת הסבירות היא אחת העקרונות בתחום המשפט הציבורי אשר מאפשרים לבתי המשפט להפעיל ביקורת שיפוטית, מתווה הנשיא מציע ביטול עילה זו ביחס לביקורת ממשלתית, צמצום שימוש בעילה זו להחלטות מדיניות של שרים. עילת הסבירות תחול ביחס ליתר רשויות המדינה.

- **מעמד יועצים משפטיים** – אפשרות להעברת יועץ משפטי מתפקידו אם קיימים בינו לבין השר חילוקי דעות בכפוף לאישור וועדה ייעודית לכך, חוות הדעת של היועצים לממשלה המשפטיים מחייבת. שר יהיה זכאי לקבל ייצוג משפטי נפרד בפני ערכאות השיפוט.

אז כמו שניתן לראות מתווה הנשיא נוגע בחלק גדול מהנושאים המרכזיים של הליכי החקיקה המקודמים כיום, חוזקותיו של מתווה זה הוא בראש ובראשונה ניסיון ליצירת בסיס הידברותי הכולל בתוכו סעיפים ברורים. בנוסף המתווה גם מעגן אחת ולתמיד נושאים חשובים ודורש מציאת

פתרון ארוך טווח, כגון שירות צבאי/לאומי/אזרחי, עיגון מעמדם של היועצים המשפטיים ושריון זכויות הכרחיים וחשובים כהמשך לחוק יסוד האדם וחירותו.

ניתן לראות את המתווה כחלש מכיוון שהוא לא נוגע בנושאים מרכזיים, כמו חוק דרעי 2, נבצרות ראש הממשלה, הכפפת מח"ש לדרג הפוליטי, הרחבת סמכויותיו של בית הדין הרבני ועוד...

המתווה זוכה לביקורת חריפה מימין מכיוון שכמו שניתן לראות הוא "לוקח צד" די ברור, על אף שישנן פשרות כאלו ואחרות, ניתן להבחין כי הוא שואף לשמר את המצב הקיים ואינו מבטא סדר מדיני חדש כמו שהרפורמות השונות מבקשות.

לדעתי המתווה שואף להגן על הערכים הבסיסיים החשובים ביותר בכל חברה דמוקרטית ובמיוחד במדינת ישראל, הוא דואג לשמר את מנגנוני ההגנה של הדמוקרטיה כגון הכוח של המיעוט בוועדה למינוי שופטים, הוספת חירויות שמטרתן שמירת האזרח מגחמות הכנסת, חקיקת חוקי יסוד ברוב של 2/3 ועוד.

ועל כן לתפיסתי הוא נכון למימוש כפשרה, על אף שהוא רחוק מלבטא את מדיניות הממשלה הנוכחית אך הוא נותן חופש פעולה מספק לקידום חוקים שונים ובראש ובראשונה מונע את המצב הקיים היום, ומלחמת האזרחים אשר ממנה הרצוג מביע פחד עמוק בנאומו.

יחס ערביי ישראל לתהליכי החקיקה ולמחאה נגדה -

למה מעטים משתתפים במחאה?

מאת: סואעד איימן

המהפכה החוקתית שעוברת מדינת ישראל (2023), מובילה לשינויים חסרי תקדים בצביון מדינת ישראל, כאשר המתנגדים לה רואים בתהליך זה הפרה גסה של עקרונות הדמוקרטיה והפיכת מדינת ישראל למדינה דיקטטורית.

ערביי ישראל מאז ומתמיד היו קבוצה נפרדת בנוף הישראלי, כאשר נראה שהם מודרים מהקולקטיב הישראלי- החברתי במובנים רבים. המאבק שלהם על הכרה הוא אין סופי והם מתמודדים יום עם גילויים של גזענות, אפליה, תשתיות רעועות ויחס מבזה מצד הממשלה. לעניות דעתי, אלמנטים אלה גורמים להם לבחור מרצון שלא להשתתף במאבק החברתי הקיים. הם כל כך שקועים במאבק הבסיסי שלהם על הכרה והזכויות לחיות בשוויון ובכבוד במדינת ישראל ואין להם למעשה את היכולת להשתתף במאבק החברתי הכולל.

יתרה מכך, ערביי ישראל מעולם לא הרגישו חלק מהחברה החברתית הכוללת ולכן לדעתי מבחינת מצפונית, להצטרף למאבק חברתי שאינו משויך ספציפית לחברה הערבית, אלא חוצה היבטי מגדר, גיל או עדה אינו חופף לערכים של החברה הערבית, הנאבקות יום על זהותם. למעשה, ערביי ישראל לאורך ההיסטוריה, נמנעו מלקחת חלק בכל מאבק שאינו משויך למען הטבת מצבם החברתי- כלכלי בלבד. המצב עבורם כיום מאתגר ואפילו יכול להחריף במדינה והמתווה המדיני החוקתי יעבור, כך או כך, הקואליציה, שחלקה הגדול "ימני" בדעותיו מקשה עבורם את החיים במדינת ישראל ולכם הם לא רואים נחיצות בלצאת למאבק נוסף.

אלמנט נוסף המעיב על השתתפותם במחאה החברתית, היא ככלל, ערביי ישראל חשופים לביקורת בלתי פוסקת מצד החברה על דעותיהם הפוליטיות ולכן מרביתם, מעדיפים שלא להיות מעורבים פוליטית ובטח ובטח לא לתעד זאת ברשתות החברתיות. החברה הערבית סובלת גם כך מתיוג שלילי, גזענות והסתה ברשת ובמקרים של השתתפות בהפגנות, הם מקבלים ביקורת גם מהחברה הערבית עצמה וגם מהחברה היהודית וניתן להגיד שהם נבחנים תמיד ב"זכוכית מגדלת". כאשר הם מעלים פוסטים או דנים ברשת החברתית בנושאים החשובים להם הם חשופים במקרה הקל לביקורת, קללות והסתה ובמקרים קשים יותר לאיומים מסכנים חיים.

למעשה, נראה כי ערביי ישראל סובלים מההשלכות של המהפכה החוקתית אפילו לפני שהיא התקיימה- הציבור הרחב חושש מהשתקה, מהפחדה של השלטון והאלמנטים האלה קורים כבר עשורים לבאי החברה הערבית, אם כן למה להם לצאת לרחוב ולהפגין? ערביי ישראל מבקשים להתמקד במחאה האישית שלהם ולא להוסיף לעצמם מחאות נוספות, שלא מתקשרות אליהם ולמצבם במישורין, בשל כך- הם מבקשים לשמור על עצמם, נפשית ופיזית ולהימנע מלגלות מעורבות.

אני חושב שסיבת העל שהערבים מעדיפים להימנע מלהראות נוכחות בהפגנות ומחאות היא כי הם פשוט התעייפו ואולי איבדו תקווה כי מדינת ישראל תראה אותם ביום מן הימים כקהילה שווה בערכה, הם עייפים מהמצב הפוליטי הנוכחי בישראל והם יודעים שאין בידם את הכוח לשנות משהו (נציגי החברה הערבית תמיד באופוזיציה ופעמים רבות דעתם מושקת). משחר ההיסטוריה, ערביי

ישראל נחשבים כאזרחים סוג ב, הרי המדינה היא קודם כל יהודית ואחר כך דמוקרטית. המאבק על הדמוקרטיה לא חשוב לערביי ישראל כמו המאבק על ביטול ויחס הבוז לזהות שלהם, בוז לימי האבל (לרבות הנכבה), בוז לשפה, בוז לתרבות. לדעתי ברגע שהקרע החברתי-תרבותי הזה ייפסק יהיה אפשרות אמיתית להשתתפות של ערבים במחאות.

מקורות

סמי סמוחה, "ערבים ויהודים במדינה יהודית ודמוקרטית: התנערות רב־צדדית מאחריות ציבורית?" בתוך: רפאל כהן - אלמגור, אורי ארבל - גנץ ואסא כשר (עורכים), אחריות ציבורית בישראל, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, המרכז לאתיקה בירושלים משכנות שאננים, 2012, עמ' 527-551.

יחס ערביי ישראל ל"רפורמה המשפטית" ולמחאה

מאת : אימאן סאלח

הצעה של המהפכה המשפטית אשר מוביל שר המשפטים יריב לוויין יש השפעות מרחיקות לכת על הציבור הישראלי. המדינה חולקה בין תומכים לבין מתנגדים למהפכה, ולכל אחד הייתה העמדה שלו והדרך שבה הוא הביע את עמדתו כלפי המהפכה. העם יכול לבטא ביקורת חשובה על השלטון במשטר דמוקרטי, ולכן חלק ממתנגדי המהפכה יצאו למחאות שהתקיימו כמעט בכל רחבי המדינה במטרה להשמיע את קולם ולהביע את עמדתם למהפכת החוקתית. מספר משתתפי המחאות היה גדול והמחאות התקיימו באופן רציף במשך כל התקופה הזו. בנוסף, התקיימו שביתות בהרבה ארגונים במדינה, שבעקבותיהם החליט ראש הממשלה בנימין נתניהו לדון מחדש בתהליכי החקיקה.

בנוסף לתומכי ולמתנגדי המהפכה החוקתית, היו גם אלו שלא הביעו עמדה לגבי השינויים הללו. הם המשיכו בשגרת חייהם כרגיל בלי להתייחס לשינויים הללו למרות שהמהפכה יכולה להשפיע עליהם בדרך ישירה או עקיפה. חלק מהקבוצה הזו הם ערביי מדינת ישראל. בחיבור זה ננסה להבין מהן הסיבות לאי ההשתתפות של ערביי ישראל במחאה על תהליכי החקיקה.

ערביי ישראל הם פלסטיניים אשר חיים בתוך גבולותיה של מדינת ישראל. לאחר מלחמת שנת 1948, גובשו גבולותיה של מדינת ישראל והם נשארו בתוך כפריהם ועריהם, ולכן קוראים להם גם "ערבי 48". מבחינת הערבים השנה הזו היא שנת "הנכבה" שמזכירה להם את אירועי המלחמה וההגירה שהוכרחו עליה והפיצול בינם לבין בני משפחותיהם. לכן קבוצה שנקראת בשם של שנת הסבל והדיכוי שלה לא תוכל לראות במדינה המשתלטת עליה כמדינה שלהם באמת. הם לא מרגישים שייכות למדינה זו, נמנעים מההשתתפות פוליטית ומנסים להתמודד עם בעיותיהם לבד ובלי התערבות המדינה. כלומר מעט סכסוכים ביניהם מגיעים לבית המשפט או לטיפול המשטרה ובמיוחד בעניינם החברתיים, שמנסים לפתור אותם דרך דמויות וותיקות ומשכילות מתוך החברה עצמה. למרות שההסתהיעות בארגוני המדינה עלתה עם הזמן אבל היא עדיין נמוכה יחסית.

" הרפורמה המשפטית " אשר הוצעה על ידי שר המשפטים יריב לוויין, כוללת ארבעה נושאים : שינוי דרך בחירת שופטים : הוצאת שני עורכי דין והחלפתם בפוליטיקאים, מה שיגרום להשתלטות הממשלה על הליך בחירת השופטים. תחוקק פסקת ההתגברות ברוב של ששים ואחד. תבוטל עילת הסבירות שלפיה בג"ץ יכול היה לבטל החלטות ממשלתיות בעילה של חוסר סבירות. השרים ייקבעו את זהות היועץ המשפטי במשרדם ויוכלו לפטרם. (ישראל היום, 2023).

הרבה ממתנגדי המהפכה החוקתית סבורים שמטרתה לשנות את שיטת המשטר הישראלי ; אין לאף אחד את הסמכות לשנות אותה ולפגוע בעיקרון האיזונים והבלמים שעליו מתבסס המשטר הדמוקרטי. עיקרון זה, של איזונים ובלמים בין רשויות, מונע את ריכוז הכוח בידי רשות אחת ומאפשר קיום יחסי ביקורת ובלמים בין הרשויות ובכך מונע שימוש בכוח לרעה. מטרה אחרת לתהליכי החקיקה היא החלשת מערכת המשפט אשר נחשבת ככלי ביקורת עקרוני על השלטון במשטר דמוקרטי. עם החלשתה של מערכת המשפט לא תהיה הגנה על זכויות אדם, אפילו זכויות היסוד, והשלטון יהפוך לשלטון דיקטטורי.

מבחינת המיעוט הערבי, בית המשפט כשל בהגנה על זכויותיהם עוד לפני ההצעה של שר המשפטים. הם רואים כי במשך השנים זכויותיהם נפגעו. זה התחיל בכיבוש הישראלי. בנוסף היו מספר חוקים

שנחקקו לאחר מכן, כמו חוק הלאום, שמדרג אותם בדרגה נמוכה יותר מאזרחים אחרים בגלל הלאום שלהם, מצב שגורם לאי שוויון וזה מנוגד לעקרונות הדמוקרטיים אשר ישראל טוענת שהיא מקיימת אותם. בנוסף, ישנו חוק הפקעת קרקעות של הערבים.

החברה הערבית גם סובלת ממשברים רבים בתקופה זו כמו עלייה באירועי האלימות והפשעה בשנות האחרונות, והם מאמינם כי המצב יצא מהשליטה בגלל אי התערבותה של המדינה באירועים הללו. המשברים האלה נמצאים בתחתית סולם העדיפות של המדינה.

אחרי כל פוסט שמעלים אותו בפייסבוק על מקרה רצח או אלימות מסיימים אותו במשפט: "על איזה בית משפט אתם רוצים שנגן?". הערבים חושבים כי בית המשפט לא הגן עליהם בתוך המדינה, ולכן הם לא מרגישים בצורך לקחת צעדים לבטל את ההצעה של הרפורמה המשפטית, מתוך ייאוש ותסכול ממערכת זו.

מתוך המעטים שהשתתפו במחאות נגד הרפורמה המשפטית, היו אלה שדיברו על החוויה שהייתה מאכזבת בעינם. באתר שיחה מקומית רואינו כמה מפגינים מתוך החברה הערבית, שסיפרו על הקושי שהיה להם להיכנס להפגנות עם הזהות שלהם. אחת האמירות, שעלתה מאחד הראיונות, מביעה שאנחנו לא רצויים במחאות הללו ושמרחיקים אותנו בגלל הזהות שלנו. המרואיינת אמרה: "אנחנו לא חלק ממחאה הזו, היא לא מייצגת את השיח שלנו. הם אפילו מסרבים לקבל את הסמלים שלנו, אפילו את הדגל האדום הם דוחים, שלא לדבר על דגל פלסטין. אני לא רואה את עצמי חלק מהצעדות עם דגלי ישראל, אבל למרות זאת אנחנו משתתפים, כחלק מהגוש נגד הכיבוש". מרואיינת אחרת אמרה: "רציתי שהנאום שלי כערבייה פלסטינית ישמע וישפיע, ניסיתי להגיד מה שרציתי, למרות שהמארגנים העדיפו שלא אומר שאני פלסטינית, אבל אמרתי מה שרציתי". (שיחה מקומית, 2023).

לסיכום, הערבים במדינת ישראל סובלים מדיכוי מהמדינה שהם חיים בה. אין להם שייכות למדינה, ולא רואים שמערכת המשפט מגינה על זכויותיהם בצורה מספקת. בנוסף, הם רואים כי קשה להם להיות חלק מהמדינה ולשמור על הזהות שלהם באותו זמן, ולכן הם נמנעו מהביע את עמדתם על תהליך החקיקה.

המהפכה המשפטית של ממשלת נתניהו

מאת: מירב ברויאר

- שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים: יוכנסו "נציגי ציבור" במקום אנשי לשכת עורכי הדין.
- חקיקת "פסקת ההתגברות" ברוב של 61 ח"כים
- הגבלת סמכות העליון: יוכל לפסול חוקים ברוב של 12 שופטים מתוך 15, לא יוכל לדון בחוקי יסוד
- הפיכת היוע"משים במשרדי הממשלה למשרות אמון.

לפני שנים רבות, בהיותי סטודנטית צעירה, קמה בארץ יוזמה ליצירת חוקה בישראל. בשיעור "מחשבה מדינית", בו השתתפתי, המרצה שאל: מי בעד חוקה לישראל? רוב הסטודנטים בכיתה הרימו את ידם. מדוע? המשיך המרצה ושאל. הוא פנה אחד אחד לכל אלה שהרימו ידם, ואני ביניהם, וביקש נימוק והסבר. אף אחד מאיתנו לא ידע לספק הסבר מעבר לסיסמאות הנבובות ששמענו בתקשורת. הלקח נצרב בבשרי.

בימים אלו, כשמחאות ענק שוטפות את הארץ, כשאירועים מטלטלים את כל החברה הישראלית היהודית כפי שלא היה מעולם, אני עוצרת לשאול: מדוע? האם אכן בושה? האם אכן דיקטטורה?

האם אכן הרפורמה המשפטית, ההפיכה השיפוטית, ההפיכה השלטונית – איך שנבחר לקרוא לה לפי עמדתנו בנושא – אכן תגרום לחוסר איזון בין שלושת הרשויות, המחוקקת, המבצעת והשופטת? האם השינויים אכן יביאו לפוליטיזציה של מערכת המשפט? האם הקואליציה המכהנת תזכה לכוח עודף? האם הדמוקרטיה הישראלית בסכנה? האם תוקם מדינת הלכה? האם זכויות מיעוט, של קהילת הלהט"ב, למשל, שהושגו בעמל רב יימחקו?

נושאים אלו עוד ימלאו ספרים רבים ועבודות דוקטורט רבות. הרפורמה עצמה מכילה כרגע 11 הצעות חוק, ועוד חוקים מחכים במשרדיהם של רה"מ נתניהו ושר המשפטים לוי. ברי לי שלא אוכל לחקור לעומק כל השינויים המוצעים לפרטיהם. ועדיין, אנסה, במסגרת מצומצמת זו להציף לנושא.

פורום קהלת (להלן "הפורום") הוא מכון מחקר העומד מאחורי הרפורמה המוצעת במערכת המשפט (להלן "הרפורמה"). האזנתי לנציגי הפורום באמצעי התקשורת, והתרשמתי שמדובר באנשי אקדמיה ומחקר רציניים שעתידה של המדינה חשוב להם. האם אלו האנשים שרוצים להפוך את ישראל לדיקטטורה?

באתר האינטרנט המסודר והידידותי להפליא של הפורום מוצעים מאמרים וסרטונים רבים בנושא הרפורמה.

בדף הבית מתנוסס כרטיס הביקור של הארגון: "פורום קהלת הוא מכון מחקר ומעשה עצמאי הפועל מירושלים להבטחת עתידה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, לחיזוק הדמוקרטיה הייצוגית, הרחבת חירויות הפרט והעמקת עקרונות השוק החופשי." ובכן, גם בפורום יושבים אבירי זכויות אדם ודמוקרטיה. מדוע האופוזיציה רואה בהם אויב?

אקטיביזם שיפוטי

מאמרים שונים בפורום דנים באקטיביזם השיפוטי שביהמ"ש העליון, בראשות הנשיא בדימוס אהרון ברק, אימץ, החל מסוף שנות ה-80 של המאה הקודמת, ובתוצאותיו. לדבריהם, האקטיביזם של ביהמ"ש הוא המסכן את הדמוקרטיה הישראלית ומפר את עקרון הפרדת הרשויות. אקטיביזם זה יצר מערכת משפט פוליטית בעלת סמכויות וכוח, כמותו לא קיים באף בית משפט אחר בעולם המערבי, על חשבון כוחן של שתי הרשויות האחרות: המחוקקת והמבצעת. אקטיביזם שיפוטי זה הוא הגורם לחוסר האמון ההולך וגדל של אזרחים ישראלים רבים במערכת המשפט. הרפורמה, מטרתה, להחזיר את האיזון על כנו ולבנות מחדש את אמון הציבור במערכת המשפט הישראלית.

בנייר עמדה מפורט, דן הפורום בעקרון השפיטות. עיקרון זה, שאומץ לתוך מערכת המשפט הישראלי בראשית דרכה מתוך מערכות משפט מקבילות, גורס שישנם נושאים ערכיים וחברתיים בהם אף למערכת המשפט לגעת, אלא להשאירם להכרעת הציבור באמצעות נבחריו.

בשנותיו הראשונות של ביהמ"ש העליון, בשבתו כבג"צ, הכריזו השופטים כי לעקרון זה סייגים בודדים, במקרים חריגים בלבד, כאשר זכויות אזרח מובחנות נמצאות בסכנה.

כך למשל, בעתירה בנושא גירושם של שבטים בדואים מפתחת רפיח מטעמים ביטחוניים, קבע בג"צ שכל סמכותו לקבוע האם ההחלטה מעוגנת בחוק, והאם אכן נעשתה ממניעים ביטחוניים. אין בסמכותו לדון ולהחליט האם קיימות דרכים אלטרנטיביות להשגת הביטחון, ומהי הדרך העדיפה.

עם השנים, הכרסום בעקרון השפיטות הלך וגדל, עד שהגיע לשיאו בתקופתו של הנשיא ברק. בניגוד לעקרון השפיטות המגביל את מערכת המשפט, ומונע ממנה לדון ולהחליט בנושאים פוליטיים וערכיים, גרס הנשיא ברק ש"הכל שפיט". בנוסף, טוענים כותבי נייר העמדה, בג"צ, בהנהגתו של ברק הרחיב עד מאוד את היקף הזכויות להן ייתן בג"צ סעד ופיתח שלל כלים שיפוטיים שאפשרו לו ליישם מדיניות ליברלית זאת ביד רחבה ללא כל הוראת חוק מפורשת: זכות עמידה, עילת הסבירות לביקורת מנהלית ומידתיות.

תחת האקטיביזם יצר בג"צ התערבות מרחיקת לכת בחקיקה ואף בחוקי יסוד. בנוסף, התערב בג"צ במבחר נושאים הקשורים לחיים הציבוריים: ביטחון, התנהלות הכנסת, מינויים, תקציב, הענקת פרסים, יחסי חוץ ועוד.

מגוף האמון על יישוב סכסוכים הפכה מערכת המשפט לגוף שלקח על עצמו תפקיד מרכזי בעיצוב דמותה של החברה הישראלית וערכיה על חשבון רצון הבוחר. דוגמה בולטת לאקטיביזם השיפוטי הוא פס"ד רסלר הדן בדחיית גיוסם של תלמידי ישיבות. בפס"ד זה החליט הרכב השופטים (ברק, שמגר ובן פורת) שהנושא שפיט.

כך, תוך חריגה מסמכות, הכניס בג"צ את עצמו בנעלי הבוחרים, החליף את מדיניות הממשלה בהשקפת עולמו שלו ויצר מערכת משפט פוליטית, הפוגעת בעקרון הפרדת הרשויות בצורה שאין לה אח ורע בעולם. המחיר: פוליטיזציה של מערכת המשפט, פגיעה בעקרון הפרדת הרשויות, עומס על בתי המשפט עקב ריבוי עתירות והחשוב מכל, אובדן אמון הציבור במערכת.

יש נושאים בהם אל לו לביהמ"ש להתערב בהם, נכתב בנייר.

למשל: האם חשוב יותר למגן כיתות לימוד או לרכוש אמצעי לחימה? האם ראוי לבסס יחסים דיפלומטיים עם מדינה זרה או לצאת למלחמה? אין קנה מידה משפטי העשוי למדוד אם החלטה מסוג זה נכונה, וכן אין לביהמ"ש מומחיות בתחומים אלו. הכרעות בתחומים אלו היא חדירה לתחומי הרשויות המוסמכות להחלטות פוליטיות.

כל שצריך, מסכמים כותבי נייר העמדה, הוא לשקם את עיקרון הפרדת הרשויות, להחזיר את עיקרון השפיטות, ולהחזיר האיזון לקדמותו. זו, ותו לא, מטרת הרפורמה.

אחת מהצעותיהם מבקשת לשנות את חוק יסוד: השפיטה, כך שכל עתירה לבג"צ תכלול שלב מקדמי בו יתברר האם הנושא הוא בגדר סמכותו העניינית של ביהמ"ש.

האם מערכת המשפט שלנו אכן לוקה באקטיביות יתר?

פרופ' יובל נוח הררי, במאמר נרחב במוסף הארץ, מתנגד לאמירה שלבג"צ כוח בלתי מוגבל. לדבריו, אף בית משפט עדיין לא הקים דיקטטורה, בעוד שניתן למצוא אינספור דוגמאות לממשלות בעלות כוח בלתי מוגבל שעשו זאת. לכן המצב המסוכן הוא מתן כוח עודף לרשות המבצעת. בג"צ לא יכול וגם לא ניסה להכריז מלחמה, או לעשות שלום. הוא לא שולט בתקציב או בונה ערים, הוא אינו יכול לפתור את משבר הדיור. כל אלו ועוד הם רק בכוחה הביצועי של הממשלה, בעלת הארנק ובעלת השליטה על הגופים המבצעים. לגבי כוחו של בג"צ לפסול את חוקי הכנסת, הרי שבפועל בג"צ השתמש לעיתים נדירות בכוח זה. הררי מונה בסה"כ 22 חוקים או רכיבי חוקים שבג"צ פסל.

הררי ממשיך ומסביר כי הדמוקרטיה הישראלית חלשה ביחס למדינות אחרות. אין בישראל חוקה, אין שני בתי נבחרים, אין חלוקת כוח בין השלטון המרכזי למקומי, אין הגבלה על משך הכהונה של ראש הממשלה, אין מערכת איזונים ובלמים שמגבילה את כוחה של הממשלה. **הבלם היחיד הוא בג"צ.** לדבריו, על הכנסת לפעול למען בניית מנגנונים נוספים שיגנו על הדמוקרטיה הישראלית, ויצמצמו את כוחה של הממשלה, או אז בג"צ יוכל לותר על האקטיביזם שלו. הקמת מנגנונים חדשים של איזונים ובלמים בין הרשויות, מדגיש פרופ' הררי, מצריכה הסכמה רחבה. הסכמה רחבה כזו ניתן ליצור רק באמצעות הידברות מתונה וסבלנית. דיון חפוז, כשהקואליציה מאיימת בהשלמת תהליך הרפורמה הקיימת במידה ולא יגובשו הסכמות (אקדח טעון על השולחן) – לא יניב פרי.

פרופ' הררי קורא לכינוס אסיפה מכוונת (כשמה של הכנסת הראשונה) שתיתן ייצוג הלם לכל המגזרים בישראל ושתכונן חוזה חדש עבור המדינה.

הנשיא בדימוס, אהרון ברק, בראיון מרתק עם איש התקשורת רוני קובן, מחזיק גם הוא בדעה שיש לבצע שינויים במערכת המשפטית ומברך אותם: חוקה, שינוי הועדה למינוי שופטים. עם זאת, הוא אינו מסכים שבג"צ יצר זכויות יש מאין. המקור החוקי בו מעוגנות כל זכויות הפרט הוא החלק השלישי למגילת העצמאות. אם רוצים לסטות ממערך זכויות זה – יש לבטל את הכרזת העצמאות, ובדומה לדבריו של פרופ' הררי, לכונן חוזה חדש - מגילת עצמאות חדשה.

ברק גם מכה על חטא ומכיר בטעויות שנעשו בימיו כשופט וכנשיא בביהמ"ש העליון, טעויות שפגעו באמון הציבור במערכת המשפט. (נפוטיזם, חיפוש לא נמרץ ועקשני מספיק אחר

שופטים ראויים ממגזרים מגוונים שיגוונו הרכב השופטים בביהמ"ש העליון: חרדים, מזרחיים, ערבים, וכן, אמירות מתסיסות כגון "הציבור הנאור".

אם כך, עלי לסכם, מתנגדי הרפורמה ומצדדיה, כולם מבינים שהגיע זמן שינוי.

אופי השינוי והיקפו דורש הכרעה, והוא הוא האתגר הגדול העומד בפני מדינת ישראל. נדמה לי, לאחר קריאה ועיון בדברים, שאין בתוכן הענייני של הרפורמה סכנה ממשית למדינת ישראל. אין דיקטטורה ואין הפיכה. רבים, משני המחנות, הקואליציה והאופוזיציה, יסכימו שישנם שינויים שצריך לעשות. קריאות לשינויי נשמעות זה עשרות שנים מכל עברי הקשת הפוליטית בשלטון ובאקדמיה גם בנושא עילת הסבירות, תפקידי היועמ"ש והרכב הועדה למינוי שופטים.

הבושה, לדעתי, היא לא ברפורמה עצמה אלא בצורה בה היא הוגשה לציבור. בליץ החקיקה שיצרה הקואליציה: המטרת הצעות חוק כה רבות על בבת אחת, בפרק זמן קצר, מיד לאחר הקמת הקואליציה, ללא דיאלוג והכנת דעת קהל, גרם לחלקים גדולים בציבור לחשוש מפני הפיכה שלטונית. חשש זה הוא שהוציא רבים מאיתנו לרחובות.

נראה שגם בפורום קהלת הבינו זאת. אני מוצאת במאמרים שינויי בגישה בנוגע לדרך בו יש ליישם הרפורמה. אם במאמר מ 2017, קורא הכותב לפעולה מהירה ורדיקלית בעניין הרפורמה, למאבק ישיר ועקרוני שאינו נרתע מעימות, שכן רק בדרך זו, לדעת הכותב, הרפורמה תושג, במאמר מהחודש האחרון אני מוצאת גישה פייסנית יותר, המצרה על הדרך האגרסיבית בה בחרה הממשלה ומכירה בצורך להתגמשות ולפשרה.

לצערי, איני יכולה לסיים בנימה אופטימית. איני חושבת שהדמוקרטיה הישראלית בסכנה בעקבות הרפורמה, או שבקרוב הממשלה תאסור על יחסי להט"ב ותכונן כאן מדינת הלכה. עם זאת, נדמה לי, שהרפורמה המשפטית הביאה להתפרצות שד שהיה כלוא זמן רב בעומקי החברה הישראלית. המחאות הסוערות הן תולדה של ויכוח אידיאולוגי אותו הדחקנו במשך שנים בחסות הסולידריות החברתית ובעיות הקיום, ההישרדות והביטחון. עכשיו כשההישרדות שלנו מוגבלת לתוכנית ראייתי, השד יצא מהבקבוק.

החברה הישראלית פרומה ושסועה, נמצאת במחלוקת עמוקה על דמותה וצביונה. שאלות דת ומדינה, חילוניות לעומת דתיות, שמרנות לעומת ליברליזם, לאומיות לעומת פרגמטיזם והומניזם יצטרכו לקבל תשובות בשנים ובדורות שיגיעו.

ולא, הוציאו את הדרכונים.

מקורות

פורום קהלת

[KPF0132_eDJISC_H_81_310822_F.pdf \(kohelet.org.il\)](https://kohelet.org.il/KPF0132_eDJISC_H_81_310822_F.pdf)

[מדוע נחוץ שינוי במערכת המשפט? - פורום קהלת \(kohelet.org.il\)](https://kohelet.org.il)

[הוול סטריט ג'ורנל: ישראל זקוקה לרפורמה משפטית - אבל באיזה אופן? - פורום קהלת](https://kohelet.org.il)

[\(kohelet.org.il\)](https://kohelet.org.il)

[ומה אם הממשלה תחליט מחר שצריך לפגוע בכל הגיינג'ים? - פורום קהלת\(kohelet.org.il\)](http://kohelet.org.il)
[במאבק נגד האקטיביזם השיפוטי אין להסתפק במינוי שופטים | פורום קהלת\(kohelet.org.il\)](http://kohelet.org.il)
[הכשל הבוטה בשיטת מינוי השופטים בישראל - פורום קהלת\(kohelet.org.il\)](http://kohelet.org.il)
[- judicial-reform פורום קהלת\(kohelet.org.il\) – שאלות ותשובות נפוצות](http://kohelet.org.il)
[עכשיו זה הזמן להגדיר ולהגביל את סמכויות היועמ"ש - פורום קהלת\(kohelet.org.il\)](http://kohelet.org.il)
[השימוש המשפטי בעילת הסבירות אינו סביר - פורום קהלת\(kohelet.org.il\)](http://kohelet.org.il)

עיתון הארץ

https://www.haaretz.co.il/news/politi/2023-03-07/ty-article-magazine/00000186-b118-d12c-a3afb7fac2090000?utm_source=App_Share&utm_medium=Android_Native&utm_campaign=Share

[הם ינסו שוב, בכוח גדול יותר, ואנחנו חייבים להגיע מוכנים. אז מה עושים? - סוף שבוע - הארץ \(haaretz.co.il\)](http://haaretz.co.il)

פגישה עם רוני קובן – אהרון ברק – תוכנית טלוויזיה

[פגישה עם רוני קובן עונה 7 | פרק 6 - אהרון ברק YouTube -](#)

תרשים

[לראשונה מהנאום התקיף: שר המשפטים ונשיאת העליון נפגשו\(ynet.co.il\)](http://ynet.co.il)

יחס ערביי ישראל לתהליכי החקיקה ולמחאה נגדה -

למה מעטים משתתפים במחאה ?

מאת : הייב סוזן

קצת קשה להגדיר תגובה אחת עבור כל הערבים הישראלים למהפכה המשפטית, בגלל שיש ערבים רבים בישראל עם מגוון דעות ותפיסות שונות, מצד אחר ישנם ערבים ישראלים שלא מסכימים עם המהפכה המשפטית, מכיוון שהם מרגישים שהיא מעוררת חלוקות ומאיימת על הזהות הערבית בישראל ומצמצמת את הפוטנציאל לשוויון עוד יותר מכיוון שיש חשש על הערכים הדמוקרטיים ולכן מעמד המיעוט נפגע.

יחס ערביי ישראל לתהליכי החקיקה ולמחאה נגדה יכול להיות שונה בין אזרחי ישראל הערבים ובין החברה הישראלית הכללית, קהילת הערבים בישראל מתמודדת עם מגוון גורמים שמשפיעים על השתתפותה בפעילות הפוליטית במדינה וזה יכול להפוך את העניין למשהו אישי ולא רק השתתפות בהפגנה או מחאה, בין הגורמים המרכזיים המשפיעים על השתתפות הפוליטית כמה סיבות עיקריות :

1. חוסר ביטחון והפרדה חברתית מהחברה הישראלית הכללית, וכן לחוות אי-הבנה ומחסור בזכויות מה שגורם להם להיות פחות מעורבים פוליטית, בנוסף חלק מהאזרחים הערבים חשים בסכנה לפגיעה במעמדם ובזכויותיהם במקרים של התערבות פוליטית לדוגמה, חשש שזה יכול לגרום לפגיעה בתמונתם הציבורית.
2. חשש שיתגברו תגובות אלימות או פרסום פרטי של משתתפים במחאות או בפוליטיקה בכלל, למשל היו מקרים של פיטורים מעבודה עקב הבעת דעות פוליטיות בפייסבוק או ברשתות חברתיות, המתנגדים לדעות יצרו קשר עם הארגונים שהם עובדים בהם וביקשו להדיח אותם מתפקידים שונים במיוחד בבתי חולים ובצוותים הרפואיים, לפעמים מגדירים את זה כהסתה ומרשיעים אותם.
3. חוסר שייכות מכיוון שאזרחי ישראל הערבים עשויים להרגיש כי הם לא חלק מהחברה הישראלית הכללית, וכי הם לא מקבלים את אותן הזכויות וההזדמנויות כמו הפילוג היהודי, במיוחד אחרי חוק הלאום זה יכול לגרום לחוסר השתתפות במחאות ולהרגיש שהם לא יכולים להשפיע על המצב כי הם לא חלק מהשלטון ונחשבים כאזרחים משניים במדינה.
4. חוסר יכולת לקבל כהחלטות ופעילות משותפת מכיוון שיש הרבה בעיות בחברה הערבית ומלא סוגיות שונות שצריכות טיפול אך אין מנהיגות חזקה שתוביל את החברה ותמצא להם פתרונות למשל מקרים של רצח ואלימות, הכנופיות ממשיות לנקום ולשפוך דם שוב ושוב, אין מנהיגים שמשפיעים וגורמים ל "הפסקת האש", ולכן חלק מהאזרחים הערבים לא מסוגלים להגיע להסכמה על נקודות משותפות עם חבריהם בקהילה הערבית, ולא ניתן לפעול בצורה מאורגנת ולקבל החלטות עם נציגות חזקה.

אני מוסיפה דוגמה לתגובת עובד ציבורי במגזר הערבי, עבד אבו שחאדה, בריאיון לזמן ישראל. אבו שחאדה הוא חבר מועצת עיריית תל אביב ותושב יפו, הוא טען שהוא לא משתתף במחאות בגלל היחס שקיבלו הערבים מהאליטות הישנות שלא התבסס על ערכים פרוגרסיביים וליברליים. הוא גם הוסיף שהיחס של הימין יחמיר כלפי ערבים במיוחד בערים המעורבות ונתן דוגמה שמה

שמתרחש זה כמו שרופא יחליט במי לטפל. לדעתו זה מזעזע ומגביר את הפער ולפי כל הסימנים האוכלוסייה הערבית עלולה להיפגע מאוד תחת השלטון הנוכחי.

סוף דבר מקווה שהחברה הערבית תגביר מעורבות פוליטית ע"י השתתפות בהפגנות ובבחירות, להצביע למועמדים שתומכים בסוג המדיניות שהם רוצים לראות במדינה, ולהגיע לפעילות פוליטיות עם אנשים אחרים שמחפשים להשפיע כמוהם, לנסות לפרסם דעות, מאמרים ופוסטים ברשתות החברתיות. כל הפעולות דגן יכולות לגרום לשיחה ולהעלות את הקשר הפוליטי שלהם עם הקהילה עד שיגיעו לרמת השתתפות פוליטית מתוך ידע מקצועי, ניסיון והבנה.

מקורות:

דעה אישית

עומר שרביט עם עבד אבו שחאדה (31.1.2023) "זמן ישראל".

למה מעט מערבי ישראל משתתפים במחאה נגד הרפורמה המשפטית?

מאת: ספא שיבלי

מאות אלפי ישראלים יוצאים מדי שבוע לרחובות במאבק נגד המהפכה המשפטית, ומי שבולטת בהיעדרה היא החברה הערבית, הסיבות לחוסר ההשתתפות של העברים בשיח הפוליטי הן רבות ועמוקות.

צריך לזכור שבדרך כלל בית המשפט העליון לא נתן סעד לערבים, הוא לא התערב בחוק הלאום, בהפקעת קרקעות של ערבים ובהריסת בתים, בגזענות, בפשיעה המטורפת ברחובות הישובים הערבים. מערכת המשפט לא עושה מספיק למען מיגור הפשיעה בחברה הערבית. דברים אלו מעסיקים את ערבי ישראל יותר מעצמאות מערכת המשפט.

אני אצא מנקודת הנחה שבמשך השנים הייתה פה דמוקרטיה יציבה לכולם והיום היא בסכנה – בתור אזרחית ערבית ישראלית לא הרגשתי את הדמוקרטיה הזאת.

כדי שערבי ישראל יצאו ויפגינו צריך להרחיב את סיבות המאבק, צריך להיאבק למען צדק ושוויון כלפי החברה הערבית ורק אז אזרחי ישראל יצאו להפגין.

לפי חבר הכנסת אחמד טיבי, שרק השבוע תקף בחריפות חברי הכנסת ממפלגות מרכז כמו "יש עתיד" ואמר שהיחס שמקבלת שההנהגה הפוליטית של ערביי ישראל מראשי האופוזיציה משפיע על הלך הרוח, וכך גם ההתעלמות הגורפת בציבור היהודי מהמחאות של הפלסטינים אזרחי ישראל בהווה ובעבר. "האופוזיציה מדירה את הנהגת הציבור הערבי ממפגשים פוליטיים ומדיונים בכנסת", הוא אומר, "אתה לא יכול לתקוף תמיד את ההנהגה של הציבור הערבי ולהגיד לציבור עצמו להתעלם מזה. חוץ מזה, הם לא תמיד איתנו בנושאים שכואבים לנו – אנחנו היום בסכנין, מפגינים נגד טרור המתנחלים בחווארה, איפה הנציגים היהודים?"

מקורות:

דעה אישית

ראיון עם חבר הכנסת אחמד טיבי

האם יכולה להיות פשרה בין מובילי החקיקה למתנגדיה?

מאת: ערן ברדוגו

הנושא שמעסיק את המערכת הפוליטית ואת התקשורת מאז הושבעה הממשלה היא הרפורמה או ההפיכה המשפטית, תלוי את מי שואלים. מאחר שבכנסת ובפרט בוועדת החוקה מובטח לקואליציה רוב, זירת המאבק עברה לרחובות ולדעת הקהל. מקום שבו עיצוב הנרטיב ובפרט מהווים חלק מרכזי בקרב על תמיכת ההמונים.

ישנם אנשים המנסים להציג את המשבר הקיים כמשבר בין הרשויות, המבצעת והשופטת, אך המשבר האמיתי הוא בין אלה בציבור שרוצים את החלשת הרשות השופטת ואלו שרוצים את עצמאותה. זה משבר חברתי רחב הרבה יותר מאשר בין הממשלה לשופטים. גם הפשרה המבוקשת אינה בין שתי הרשויות אלא בין ציבור זה לציבור אחר.

חשוב לציין כי הוויכוח אינו רק בין הרשויות בלבד אלא זהו וויכוח ציבורי על המעמד של הרשויות וציבור שלם בחברה הישראלית אינו מוכן לקבל זאת היות ולתחושתם מדינת ישראל הופכת לדיקטטורה והאיזון ובלמים בין הרשויות השלטון כבר אינם יהיו קיימות ולכן יש להתנגד בכל דרך אפשרית חוקית, מנגד ציבור אחר בחברה הישראלית מרגיש שאינו מיוצג בצורה הולמת ברשות השלטון ולכן ישנו מקום לתיקון חוקתי.

הניסיון לבצע תיקון הוא הדרמטי ומה שגרם בחודשים האחרונים לאלפי אנשים לצאת לרחובות ולהפגין מידי שבוע עד להסרת הרפורמה לחלוטין. התחושה שהצביון של מדינת ישראל מופר ולא ניתן לקבל זאת כאשר במקביל החל קרע בין חלקי דעות שונות בעם, כאשר בוצעו מספר ניסיונות להגיע לפתרון המשבר אך מרביתם לא צלחו. במידה ולא ימצא פתרון ריאלי בין שני חלקי העם הדבר יגרום וכבר נגרם לנזק מחוץ לגבולות מדינת ישראל בתחומים שונים והם: כלכלה חוץ וביטחון.

"קשה להמעיט מחומרתו של המשבר החוקתי שמדינת ישראל מתקרבת אליו בצעדי ענק. הסערה מחריפה את הקיטוב בין המחנות וקורעת את העם, אך יותר מכך, היא מותחת לקצה את מערכת העצבים העדינה המחברת בין רשויות השלטון.

המשבר הנוכחי הוא ככל הנראה הדרמטי מכל משברי העבר, כי הוא לא מתנהל רק בין אזרחים, מפלגות ופוליטיקאים. כאלה כבר עברנו. משבר זה מיוחד כי הוא מתנהל בין רשויות שלטוניות המרכיבות יחד את הבסיס המשותף לחיים של כולנו, מדינת ישראל " (ניב כהן, גלובס, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001436459>)

מידי שבת מעל כחודש ימים מעל 250 אלף בני אדם מפגינים כנגד הרפורמה במערכת המשפט בעשרות מוקדים ברחבי הארץ. ההפגנות המרכזיות התקיימו בתל אביב, בחיפה ובירושלים ונחסמו צירי תנועה מרכזיים על ידי המשטרה. בירושלים התקיימה הפגנת ימין בקריאה לפשרה והעברת רפורמה בהסכמה רחבה, והפגנה ברוח דומה נערכה באפרת שבגוש עציון. התקיימה הפגנות גם בצמתים ברחבי הארץ.

האם עדיין קיימת אפשרות לפשרה בין נציגי הממשלה וחברי הקואליציה לבין נציגי האופוזיציה שמציגים רוח ניצית כנגד הפיכת מדינת ישראל למדינה דיקטטורית, או שכבר לא ניתן אפילו לקיים הידברות, עם ישראל קרוע בין שני הצדדים כאשר האויבים שלנו יושבים ומסתכלים כיצד מדינת

ישראל מתפוררת מבפנים ואף מעיזים לשלוח מחבלים לבצע פיגועים בתוך מדינת ישראל מה שבעבר לא היו מבצעים.

היום נדרש מכל הנציגים ומשני הצדדים של הקשת הפוליטית להגיע לפתרון ריאלי ואף כל אחד נדרש לבצע פשרה. מדינת ישראל התמודדה ועדיין מתמודדת עם אתגרים ביטחוניים מידי יום ביומו אך להתמודד עם החלטות גורליות הקשורות למהות הדמוקרטיה בישראל זהו אינו הצעד הראשון שמדינת ישראל מתמודדת איתה.

הרפורמה המשפטית או במילים אחרות ההפיכה המשפטית אינה החלה לאחר הבחירות לכנסת ה-25 או לשם דיוק לאחר הבחירות ה-5 במספר, שנת 1992 הייתה שנת מפנה במשפט הישראלי, אולי השנה המשמעותית ביותר מאז התקופה המעצבת של ראשית ימי המדינה. בחודש מרץ של אותה שנה חוקקה הכנסת שני חוקי יסוד בעניין זכויות האדם: תחילה חוק יסוד חופש העיסוק ושבעיניים לאחר מכן חוקי יסוד: כבוד האדם וחירותו. מהלך זה זכה עד מהרה לכינוי "המהפכה החוקתית".

עם חקיקתו של חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו (1992) התרחשה מהפכה חוקתית במעמדן של זכויות האדם בישראל. מספר זכויות הפכו לזכויות חוקתיות - על-חוקיות. **הפוליטיקה הישראלית הפכה, בכל הנוגע לזכויות האדם, לפוליטיקה חוקתית**, ז.א. התרחשה קונסטיטוציונליזציה של המשפט הישראלי. אם בעבר הרטוריקה המשפטית התמקדה בסמכות, בכוח ובשיקול הדעת, מעתה עברה ישראל לרטוריקה של זכויות וחירות. לא הכוח השלטוני הוא שיקבע את זכות האדם, אלא זכויות האדם הן שתקבענה את הכוח השלטוני. שינוי חוקתי זה נעשה על ידי הכנסת, אשר **הטילה מגבלות על עצמה ועל הרשויות השלטוניות האחרות**. כל אלה מטילים אחריות כבדה על כל רשויות השלטון, החייבות לכבד את זכויות האדם (חגי אפרתי, דיומא, <https://dyoma.co.il/law/1596>).

המהפכה החוקתית של 1992 לא הוציאה אזרחים רבים לרחובות מידי שבוע וגם לא הייתה סכנה לדמוקרטיה. באביב 2023 חל שינוי מהותי אשר גרם לרבבות אנשים לצאת ולממש את זכותם האזרחית ולהפגין בדרך חוקית. המאבק הציבורי על זכויות האזרח השפיע גם על צה"ל וגרם לרבבות אנשי מילואים לצאת בצורה גלויה ולהפגין כנגד המהפכה המשפטית.

הנשיא יצחק הרצוג ציין בנאומו כי אנו מתקרבים בצעדי ענק לנקודת האל-חזור. סליחה, לא בצעדי ענק, בדהירה מטורפת. למען האמת, אנחנו כבר ממש שם. האבנים הקטנות שבשוליים כבר החלו ליפול לתוך התהום. לא שומעים את נפילתן כי התהום עמוקה, אבל אסור לתת לשקט להטעות. השאלה היחידה היא אם נצליח לבלום רגע לפני שנמצא עצמנו בדרכן.

רבים סבורים כי האדם היחידי שיכול לעצור את המסע המטורף הזה הינו ראש ממשלת ישראל שלמרות שהוא משפטית מנוע מלהביע דעה הוא נדרש לייצר שקט ולהחזיר את הרכבת למסלולה המקורי, אך האם ניתן לבטל את הקריאות בכנסת לפני שהחוקים יעברו? זאת ימים יגידו. ישנם אנשים המנסים בכל דרך לייצר פשרה כיובל אלבשן, פרופסור למשפטים ממנסחי הצעת הפשרה לרפורמה המשפטית מציין כי "אנחנו ממשיכים לעבוד, ולשמחתי, רבים אחרים רוקמים במקביל - בבית הנשיא ומחוצה לו - עוד מתווי פשרה". כאמור, בעיניי כל מתווה שיעצור את הדהירה לתהום מבורך. האובדנים שחוויתי במהלך חיי לימדו אותי שלא מכל נפילה אפשר לקום ושיש מכות שלא ניתן להתרפא מהן, אפילו לא אחרי יותר מ-40 שנה. הלוואי ושלא שנחווה זאת יחד.

לדעתי האישית והאופטימית אני מאמין שלא נגיע לרגע שהצעת החוק תעבור בכנסת ונציגי הצדדים יגיעו לפשרה מקובלת שתיתן מענה למשך שנים רבות, גם לאחר סיום המאבק ברפורמה המשפטית

ייקח עוד זמן ללקק את הפצעים ומי יודע איזה תיבת פנדורה נפתחה אחרי 75 שנה שמדינת ישראל
קיימת. כוחנו באחדותנו!
הכוח והעוצמה של עם ישראל זה שאנחנו מאוחדים.

השפעת המהפכה המשפטית על מערכת החינוך

מאת: תמרה רוזינסקי ספורטה

בחודשים האחרונים במדינת ישראל מתרחש שינוי חוקתי במערכת המשפט אשר משפיע על גורמים רבים בכלל משרדי הממשלה ובפרט במערכת החינוך בישראל.

בכתבה באתר כלכליסט ניתן לראות דעות מנוגדות למהפכה החוקתית מצד של אנשי חינוך וחברי כנסה ממפלגות שונות. מנהלי ואנשי חינוך מודאגים למצבה העתידי של מדינת ישראל ומה יהיו ההשלכות של המהפכה החוקתית על מערכת החינוך ועל האופי הדמוקרטי של המדינה. ישנם חברי כנסה הטוענים שהמהפכה החוקתית נעשית בצורה מהירה המובילה לדיקטטורה ומנגד טוענים שאין ייצוג שווה בין חברי האוכלוסייה.

מנהלת בית הספר התיכון הדתי-לאומי פלך בירושלים גברת סופי פפר אמרה: "תעשו טוב, תרדו מהעץ, אל תטביעו את כולנו. לא יעלה על הדעת למחוק את המוסד האחרון שמגביל את השלטון. כל ילד מבין את זה. מה אתם לא רואים? בלי דמוקרטיה אין לנו כלום". איך אפשר לחנך תלמידים לכבד את המדינה, לאהוב אותה ולשרת בצבא? אני מסכימה עם דבריה של פפר בכך שאני כאשת חינוך נמצאת בדילמה כיצד לטווח לחניכים שלי את המהפכה החוקתית ובפרט כיצד לטווח מדינה שאין בה דמוקרטיה. אני חוששת רבות מההפיכה החוקתית שתהרוס את הדמוקרטיה הקיימת במדינת ישראל ופפר מייצגת דעת רבים החוששים מהריסת מערכת החינוך בישראל.

בדומה לדבריה של פפר יוזם הישיבה, ח"כ משה קינלי טור-פז, אמר: "בתרבות היהודית חינוך הוא תרבות המחלוקת. מה יקרה ביום שיעלה דיקטטור? בדיקטטורה שולט פחד ואין שיח. משטרת המחשבות לא רחוקה. יועצים משפטיים מאוימים, קציני מעוטרים נבעטים הביתה." כיום במדינת ישראל הודח מתפקידו ניצב עמי אשד בהמלצת השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר על רקע פוליטי אך הוחזר לאחר לחץ ציבורי. אני מסכימה עם דבריו ועם חששותיו של פפר שכותב "מה יקרה ביום שיעלה דיקטטור" לדעתי החוק נועד לסלול את דרכו של עבריין מורשע לממשלה וכך לא צריכים לפעול במדינה שהיא מדינה דמוקרטית. צריכים לדאוג לכלל אזרחיה ולא לאזרח בודד שהוא שווה ערך כמו כל אזרח אחר במדינת ישראל.

מנגד השר לחינוך חרדי במשרד החינוך חיים ביטון בעד המהפכה החוקתית בכך שטען שהאמון במערכת המשפט עבד כאשר המשפט הפך לשלטון ופעיל חברתי בשם בני פרץ אמר: "אין מזרחי בבית המשפט העליון. תסתכלו על הצבע שלכם. איך הרסתם את המדינה. מערכת החינוך מנוהלת על ידי טיפשים וגזענים. שמתם אותנו בשר תותחים בצבא, ואתם מתקדמים." דעתם של תומכי המהפכה החוקתית הינה דעה לשינוי בהרכב מינוי השופטים מכלל אזרחי מדינת ישראל ולא רק מהאליטה של האזרחים בשביל מתן הזדמנויות שוות לכל אזרח ומענה לכלל המגזרים החיים במדינה.

בכתבה ב'הארץ' מראיינים כמה מורים לאזרחות המספרים על כך שאירועי השעה מעולם לא היו רלוונטיים כל כך לחומר הלימוד באזרחות והמורים מתלבטים כיצד לתווך זאת לתלמידים. רגב מורה לאזרחות במכמורת אומר "במשך שנים הסברתי לתלמידים על הרשות השופטת כבלתי תלויה, והיום אני לא יודע להסביר את זה לתלמידים כמו שצריך, כי נראה שהמציאות עומדת להשתנות... קשה לתווך לתלמידים את הדברים האלה, בעיקר כשהם מגיעים מהפה של אנשים עם עמדות כוח משמעותיות כמו ראש הממשלה ושרים בכירים" מורים רבים בכתבה מספרים על

הקושי שיש להם לתווך את המציאות של ימינו מול התלמידים בשיעורי אזרחות ומוסיפים שישנם חדשות כזב רבים ברשתות החברתיות וכל נושא הינו שנוי במחלוקת אך כמורים לאזרחות הם צריכים לפתח דיון וללמד את התלמידים לראות גם את העמדה ההפוכה טענה מ'.

צח חורי, מורה לאזרחות בבית ספר לבנים בירושלים, אומר "אני משתדל לא לומר את עמדותי, בוודאי לא בתחילת הלימוד: קודם להציג את שני הצדדים. כל מורה מגיע להוראה מתוך תפיסת עולם מסוימת, אבל מה שמנחה אותי הוא לא להנכיח את התפיסה האישית שלי בתחילת הלימוד. בסנהדרין, החכמים הוותיקים יותר היו מביעים את דעתם רק בסוף כדי שהחדשים לא יהססו להביע את דעתם. אני חושב ומקווה, שהתלמידים לא יודעים מה עמדותי בנוגע לרפורמה." אני מסכימה עם דעתו של צח שלא להגיד את העמדות הפוליטיות שלי מול התלמידים מהמקום שאני לא רוצה להשפיע לטובה או לרעה על דעתם של נערים. ובנוסף, אני לא חושבת שזה באמת משנה שהתלמידים צריכים לדעת מה היא עמדותי הפוליטית.

מקורות:

אילן, ש. (2023). נציגי החינוך הדתי לאומי: ההפיכה המשפטית היא בריונות ונקמה, מאיימת להרוס הבית. אוחזר מתוך כלכליסט.

קדרי עובדיה, ש. (2023). אנחנו כל הזמן במגננה: כשעקרונות הדמוקרטיה מוטלים בספק, מורים לאזרחות חוששים להביע עמדה. אוחזר מתוך הארץ.

שעת האפס של ישראל

מאת מרצה הקורס: פרופ' משה שר

(דברים שנכתבים מתוך דאגה עמוקה לעתיד הדמוקרטיה הישראלית ומתוך עמדה פוליטית) ישראל דוהרת אל הלא נודע, אולי חורבן, אולי התחלה חדשה. צעדי החקיקה הכוחניים והמחאה הגוברת נגדם מוליכים אותנו אל נקודת אפס בזהות הישראלית.

בסיפור התלמודי על ארבעה שנכנסו לפרדס, אחד יצא בשלום, אחד התפקר, אחד השתגע ואחד מת (מסכת חגיגה בתוספתא, ובתלמודים; בתרגום פשוט). הפרדס איננו מה שמאוחר הרבה יותר פורש כראשי תיבות של תחומי המיסטיקה, פשט-רמז-דרש-סוד, אלא הוא המקום שלפני לפני חקיקת חוקי יסוד או אמונות יסוד, כאשר הכל תלוי עדיין על בלימה (כבשירו של ביאליק "הציץ ונפגע") ואין יודעים מה למעלה ומה למטה, מה נכון ומה לא נכון. כך המקום אליו מוליכים נתניהו וקהלו את מדינת ישראל, אל "גראונד זירו" היסטורי.

תהיה מה שתהיה אחרית המעשה, ישראל לא תשוב לאחור. היא תהיה אחרת. מעבר למאבק על עצמאותה של מערכת המשפט ושומרי הסף עליהם מסתערים בבוטות חסרת אחריות נתניהו ועושי דברו (או להיפך, נתניהו עושה את דברם כי הוא תלוי בהם במפלט מקלון פלילי ושערי בית הסוהר, ועל כך נכתב ונאמר הרבה) מצויים שסעי יסוד של החברה הישראלית.

נפתחו שערי הגהינום הישראלי של שנאה ושיסוי, עלבון קמאי ורגשי נחיתות, תאוות נקמה ריקנית וקנאות דתית והם לא יסגרו במהרה - גם כשיסיים נתניהו את כהונתו כראש ממשלה, השסעים הללו יהיו עמנו והאוויר הרעיל לא יחדל.

עם הקמת מדינת ישראל, דחתה כנסת ישראל, בהנהגתו הפרגמטית של בן גוריון, את הטיפול באותם שסעים, לא התקבלה חוקה לישראל וענייני הדת קובעו ב"סטטוס קוו" ההיסטורי. התקווה שהניגודים היסודיים הללו יטושטשו עם הזמן לא התממשה - מתחי היסוד, השסעים הטקטוניים, העמיקו. ההדחקה הבן-גוריונית זמנה היה קצוב. כעת שחררה קואליציית נתניהו את כל השדים.

נציין שלושה קווי שסע טקטוניים שיחד יוצרים את רעידת האדמה הישראלית. הראשון הוא המתח בין הדת, כמסגרת זהותית של העם היהודי במשך מאות רבות בשנים ובין יסודותיה החילוניים של הלאומיות. מדינת ישראל היא תוצר של פרויקט לאומי, ליברלי, חילוני בעיקרו, חלק מתחיית הלאומיות באירופה. הרצל שרטט בחזונו מדינת רווחה, דמוקרטית וליברלית כבית יפה ליהודים חסרי בית. באמרנו פרויקט חילוני אין זה אומר שאין בחזונו מקום לדת. **הדת היא ביטוי אותנטי של רוח האדם והיא חלק מתמונת העתיד שהוא מצייר, אולם היא עניין פרטי, מקסימום קהילתי.** כהני הדת מנועים מעיסוק פוליטי. כך כתב הרצל בספרו "מדינת היהודים":

ממשלת הדת

האם נתן את כהני דתנו למשול בנו? לא! האמונה היא אמנם הקשר המאחד אותנו; אולם חפשים אנחנו בכוח החכמות והמדעים. ועל כן נפר כל תחבולות כהנינו אשר יאמרו למשול עלינו, כי נדע לכלא אותם בבתי מקדשי אל, כאשר נדע לאצור גם חיל צבאנו בבתי החילות. חיל הצבא וכהני הדת שניהם כאחד נכבדים יהיו בעינינו, ככל הכבוד הגדול אשר ירחש לבנו אל משרות כהונתם, אשר עלינו לכבדן. אך בהנהגת ענייני המדינה, אשר בכבודה יתיימרו, אין להם כל עסק, לבל יביאו בה מבוכה מבית ומחוץ.

הרשות ביד כל איש להחזיק בדעותיו ובאמונת לבו, כשם שהלאומיות לא תחשב לאיש לחטאה. ואם יבואו בני דתות אחרות, או בני לאומים אחרים, לשבת בתוכנו, נכבדם כבוד גדול ומשפט אחד יהיה להם ולאזרחי הארץ. (מועתק מתוך הנוסח באתר פרויקט "בן יהודה")

מעט ייסודה ובכל שנות קיומה, עמדה התנועה הציונית בעימות חזיתי קשה עם שומרי אמוני ישראל שראו במפעל הציוני מרד כנגד השמים. המתח הזה כרוך היה בלהט רגשות והתקיים כזרם מעמקים, עד שעלה לפני השטח עם ההתחזקות הדמוגרפית של הקהילה החרדית בישראל.

הציבור החרדי נהנה ממנעמיה של הממלכתיות הישראלית, אולם, בהכללה, בשיחו הפנימי הוא עקרונית לא מקבל את הלגיטימיות של מדינת העם היהודי שאינה הלכתית ולא פועל ידו של משיח. בט' באב הם יאבלו על מה שהיה, לפי הסיפור היהודי, וייחלו למה שיהיה במקום מדינת ישראל הנוכחית, הליברלית, הדמוקרטית והחילונית במהותה.

קו עימות שני, דתי אבל לא חרדי, עולה מהמשיחיות היהודית, מהתקווה בת אלפיים לשיבת ישראל לגדולת ימי קדם. מה שהיה גחלת לוחשת עד למלחמת ששת הימים נהיה לאחריה לתבערה גדולה. הרי יהודה ובנימין, חברון, בית לחם, שילה ובית אל כבר לא היו מקומות בסיפור בלבד – הם היו קרקע ממשית להלך בה. נשמעו פעמי משיח. המיתוס היהודי חבר לנוף הקדומים והעלה אש גדולה. כבר בשנת 1926 במכתב מפורסם של גרשום שלום, גדול חוקרי המיסטיקה והמשיחיות היהודית, לפרנץ רוזנצווייג ("הצהרת אמונים לשפה שלנו", **עוד דבר**, 1989. עמ' 59-60) הוא מזהיר מפני הר הגעש המשיחי שעוד יתפרץ ויבלע אותנו. כעת הוא מתפרץ.

דמוקרטיה ותפיסה משיחית של המציאות סותרות זו את זו. בעוד שמדינה דמוקרטית, בכל מקום בעולם, חיה סיפור היסטורי בן עשרות או מאות שנים הרי המשיחיות ניזונה מסיפור בן אלפי שנים שמספרים לעצמם מאמיניה. סיסמת "השב ימינו כקדם" מבטאת את החלום המשיחי לשוב אל גדולת עבר מיתולוגית, אל ירושלים של פעם ואל בניין המקדש. פרלמנט, בכל מקום, יודע לדון בענייני היום. הוא יכול להחליט על תקציב שנתי, מקסימום תכנית חומש. ההיסטוריה המשיחית גדולה עליו. שום פרלמנט לא יכול להחליט בענייני הרי קודש.

ההיסטוריה מלמדת שכל אומה שניסתה להחזיר ימי עבר מפוארים על חשבון התנהלות מציאותית – יוון לאחר מלחמת העולם הראשונה כשניסתה לשוב אל מחוזות יון הקדומים בתורכיה של היום, סרביה שניסתה לשוב על "ארץ האבות" בקוסובו, גרמניה של הרייך השלישי שביקשה לשוב אל גדולת הטבטונים האלימה ואל הרייך הראשון של הקיסרות הרומית הקדושה, עיראק של סדאם שחלמה על האימפריה של נבוכדנצר – הובילה לנהרות של דם. כעת משלמים האוקראינים בדם את חלום האימפריה הצארית של פוטין, שמטפחת הכנסייה הרוסית. "השב ימינו כקדם" רוסי.

חלום העבר מסחרר את הדעת. ירושלים, חברון, בית לחם, שילה ובית-אל ומעל הכול הר הבית – מעלים מתת המודע היהודי חלום הרסני לישראל. גם אנו משלמים על פנטזיית השיבה אל גדולת עבר (שבאה לידי ביטוי גם בהתרפקות הנמשכת על אבל ט' באב) בדם יהודים ובדם פלשתינאים. צדקה עשתה עמנו המציאות ההיסטורית שעד 1967 היו כל אלו מעבר לקו הגבול ואפשרו לנו להתרכז בהקמת מדינת ישראל ומוסדותיה. עם השיבה למחוזות קדם נפרעה השפיות הדמוקרטית הישראלית.

גם העימות בין עולי אירופה, המכונים "אשכנזים" ועולי ארצות ערב המכונים "ספרדים" אינו חדש. הרחבתי עליו בעבר הרבה. בכל מקום שישנם גלי הגירה נרחבים לארצות המערב מתרחש העימות בין "הצפון" ל"דרום". הפערים התרבותיים עצומים. הניגודים בלתי נמנעים. אין הגירה קלה, גם לא זו המכונה אצלנו "עליה". הקליטה קשה. קבלת הפנים לעולם אינה במאור פנים. היו שעבדו קשה והשתלבו היטב, דרכם צלחה, וישנם אלו שהשתלבותם הייתה, קשה דרכם לא צלחה והם נושאים בליבם. גם בדור שני ושלישי, את עלבון הכישלון והחולשה.

מדיניות "כור ההיתוך" שהנהיג בן גוריון הייתה כואבת, בוטה, אולם היא חתרה לשילוב כל הבאים לישראל, קיבוץ גלויות חסר תקדים היסטורי, במכלול חברתי אחד, עם שפה אחת - עברית ולא יידיש, ערבית או לדינו - וקוד תרבותי "ישראלי" משותף. החל מ-1977, כור ההיתוך נהיה למושג גנאי, למדיניות מעוולת. האירופאיות, ההשכלה, המודרניות, הליברליות, הדמוקרטיה נהיו ל"מזימה אשכנזית". מדיניות הרב-תרבותיות, שנהייתה לדת חברתית חלופית, לא סייעה להשתלבות של כל עדות ישראל ברקמה הישראלית ועודדה את הסגירות והנבדלות של כל קבוצה. היא הכשירה עיונות הדדית. לא התגבש סיפור ישראלי מאחד, חזק דיו לעמוד בפני קשיי המציאות.

מבחינה זו, המאבק כעת הוא מאבק מעמדי, בין אלו שדרכם צלחה בישראל ובין אלו שחשים שרכבת הישראליות דוהרת קדימה בלעדיהם. רבים בהם אנשי המסורת והדת. המאבק המעמדי נצבע בצבעי המאבק הדתי. בכנסת, דודי אמסלם הוא הדובר המובהק של המאבק הזה. מנחם בגין ידע לחבק את עלבונם של יוצאי ארצות ערב וגם עשה בו שימוש פוליטי פופוליסטי; מחנה הימין טרח לשמר את תחושות העלבון ורגשי הנחיתות של תומכיו, גם כאשר רבים מהם עשו חיל, כי זה הון פוליטי. הליכוד שם עצמו כדובר "המוחלשים", אבל האבסורד הוא שבין מובילי הליכוד רבים בעלי ההון – נתניהו הוא מיליונר – ומדיניות הליכוד ושותפיו החרדים דווקא מחלישה את ציבור תומכיהם ומרחיקה אותם מהשכלה, שהיא הכלי החשוב ביותר למוביליות חברתית.

כל אלו, הפער בין חילוניות לחרדיות, הפער בין ארציות למשיחיות, והפער בין הצפון לדרום, בצירופם יחד הם האנרגיה שמניעה את קואליציית נתניהו. מניעיו קטנים, אישיים, נכלוליים, אולם הוא יושב על גבי הר געש שהיה כבוי כמה עשרות שנים וכעת מתפרץ להחריבנו. הוא ואנשיו רוקדים סביב הלהבות ושופכים עליהם עוד ועוד חומרי תבערה.

לכך מוסיף 'פורום קהלת' את משנתו, שמספקת מילים וטיעונים למתנגדי המשטר במתכונתו הנוכחית. דבריו מתקבלים כדברי אלוהים חיים, ללא ביקורת, בחינת האידיאולוגיה הניאו-קפיטליסטית שבבסיסם או בדיקת האמת העובדתית שבהם, כי הם נופלים על נפש חפצה.

לתבשיל היהודי המשולש מתווסף העימות ההיסטורי בין יהודי ארץ ישראל לערביי ארץ ישראל, אלו שהנם אזרחי ישראל ואלו שהם תושבי השטחים הכובשים, נתיני ישראל. הכיבוש הוא רעל לישראל. דברי הנבואה הנוקבים של ישעיה לייבוביץ' מתאמתים בעת הזו. אולם גם בלא הסוגייה המרה הזו, שאין לה פתרון קל, שלושת השסעים הנ"ל קיימים ועומדים ודורשים מענה. אנו מקווים שערביי ישראל יצטרפו למאבק על דמותה של המדינה, אולם הם חשים בצדק שהעימות הוא קודם כל בין יהודים לבין עצמם.

איני יודע מה ילד יום והאם נוכל לשוב ולאחות את קווי השבר. אולם שלושה תהליכים חשובים כבר מתרחשים, ואולי יש בהם יסוד לאופטימיות וליציאה בחיים מ"הפרדס", מהכאוס אליו נקלעה ישראל.

הראשון הוא התעוררותן חסרת התקדים של האליטות הישראליות. ציבור ישראלי גדול מאד, שנושא על כתפיו את מדינת ישראל בתחומי הכלכלה, ההיי-טק, הביטחון, הרפואה, שירותי הרווחה, האקדמיה והתרבות, התעורר (לצער, רוב המורים עדיין לא תופסים עצמם כאליטה בתחומם וכמי שגם להם יש אחריות למתרחש ולעתידה של ישראל). אנו עדים כעת להרמת ראש של האליטות בכל תחומי חיינו, שמסרבות להיות משרתי ציבור בחברה שאינה דמוקרטית. השד הציוני-ממלכתי, חילוני ברובו, יצא מהבקבוק.

מירי רגב, ורבים אחרים ממנהיגי הקואליציה, יצאו כנגד האליטות. לשיטתם צריך להרוס את האליטות "המתנשאות". המילה "אליטה" נהייתה לכינוי גנאי, אולם אוי לחברה שאין בה אליטות, שאין לה מנהיגות של איכות וקבוצות של מצוינות מקצועית ותרבותית. רבים הפנימו את מסרי השנאה והתביישו במוצאם ובזהותם, בהשכלתם, במצוינותם המקצועית, בעמדתם הליברלית. לראשונה בהיסטוריה של העם היהודי, השכלה נתפסה כפגם וכמום מוסרי לאדם. לא עוד. האליטות הכירו בערכן ויחד עם זאת באחריותן לישראל. הן הרימו ראש ויוצאות למאבק. נולד מחנה דמוקרטי חדש, שחוצה את כל קווי המתאר הזהותיים והפוליטיים שהיו מוכרים לנו עד כה.

התהליך השני הוא אולי "שירת הברבור" של המשיחיות היהודית, של "משיח עכשיו". הסכמי הקואליציה הבטיחו גן עדן לציבור החרד"לי ולמתיישבי יהודה ושומרון. מהר מסתבר לממשלת ישראל שב 2023 כבר אי אפשר לממש את החלום המשיחי הבוטה. כבר אי אפשר למסד כאן, קבל עולם מתוקשר מקצה לקצה, משטר אפרטהייד ביחס לאוכלוסייה הפלשתינית בשטחי יהודה ושומרון. העולם הנאור, בעיקר ארה"ב, נעמד על הרגליים האחוריות ואמר לא! עד כאן! סמוטריץ' נהיה לפרסונה נון-גראטה במדינות המערב. סיפור של שטחי יהודה ושומרון תוך מיסוד האפליה ביחס למיליוני הפלשתינאים החיים שם יגררו את ישראל לנידוי עולמי. אלימות שתפרוץ ברחבי הגדה, אינתיפאדה שלישית, תעצים עוד יותר את שברם של "ימות משיח".

בין שני התהליכים הללו יש קשר. התחזקות התהליך הראשון תעצים גם את ההתנגדות למשיחיות היהודית שפירותיה הם הרס הדמוקרטיה הישראלית, אלימות בלתי פוסקת ושפיכות דמים.

משני אלו עולה תהליך שלישי, שייתכן ויבשיל - המאבק על כך יהיה מר - לשינוי עומק של מדינת ישראל, שהגיעה ל"נקודת אפס" בהיסטוריה שלה. ישראל תהיה ל"אחר" שיצא מהפרדס ובפיו הבנה חדשה של המציאות. המאבק על דמותה של ישראל לא ייפסק עם עצירת תהליכי החקיקה. השברים שתוארו דלעיל לא יתאחו מעצמם. הציבור הישראלי הפגוע כלכלית וחברתית, או הציבור הדתי משיחי שחלמו ישבר שוב, לא ירפו מחלומם למהפכה משטרית בישראל. אולם, עלינו לקוות שהאליטה הישראלית לכל קבוצותיה, חוצה עדות, אמונות ומגדרים, תדרוש כעת את עיגון הדמוקרטיה הישראלית בחוק יסוד השיפוט והחקיקה ובגיבוש כל חוקי היסוד שהתקבלו עד כה לכלל חוקה או דמוי חוקה במכלול של חוקי יסוד. באותה עת, יהיה עליה להתייחס ברצינות למצוקתם, האובייקטיבית או הסובייקטיבית, של אלו שרואים במדינת ישראל הדמוקרטית, המודרנית, הליברלית, מזימה כנגדם.

הלקח נלמד. מה שהודחק, כצורך שעה, עם הקמת המדינה, עלה לפני השטח והוא תובע את פתרונו; זו הבחירה ואין בלתה: דיקטטורה או דמוקרטיה חוקתית מתוקנת ועמה עיצוב אינטגרטיבי מחודש של החברה הישראלית. בנו תלוי הדבר. עלינו לדאוג שהשד הציוני לא ישוב לבקבוק.